

Незаконні фінансові потоки та розшук активів в регіоні Східного партнерства

відображення потреб та рекомендацій

Незаконні фінансові потоки та розшук активів в регіоні Східного партнерства

відображення потреб та рекомендацій

ВІДМОВА ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Думки, результати, висновки та рекомендації, висловлені у цьому документі, не обов'язково відображають погляди Міжрегіонального науково-дослідного інституту Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI), Європейського Союзу або будь-якого іншого національного, регіонального або міжнародного органу. Ця публікація не становить затвердження таких думок або висновків UNICRI або ЄС. Відповідне визначення та представлення матеріалу у цій публікації не передбачають вираження будь-якої думки Секретаріатом Організації Об'єднаних Націй щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста або області їх повноважень, а також щодо розмежування їхніх кордонів або меж. Зміст цієї публікації можна цитувати або відтворювати за умови зазначення джерела інформації.

Важлива примітка: Хоча велика частина цього звіту була виконана до закінчення 2021 року і на початку 2022 року відбулася низка політичних змін, рекомендації з цього звіту можуть все одно бути корисними для посадовців країн Східного партнерства та зацікавленим сторонам з інших країн.

ПОДЯКИ

Цей звіт підготовлений в результаті надання фінансування Європейським Союзом через Генеральну дирекцію європейської політики сусідства з країнами Сходу і подальшого розширення Європейського Союзу (DG NEAR). У 2020 році Європейська комісія та Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя (UNICRI) спільно розпочали ініціативу «Підтримка країн Східного партнерства ЄС для посилення повернення активів», складний проект, спрямований на співпрацю з національними органами влади у шести країнах-партнерах Східної Європи, включаючи Україну. Основною метою проекту є посилення спроможності країн-бенефіціарів ефективно відслідковувати, вилучати та конфісковувати активи, пов'язані з організованою злочинною діяльністю, та надавати експертні вказівки щодо вирішення питання морального імперативу щодо позбавлення злочинців доходів, отриманих у злочинний спосіб. Організація UNICRI вдячна Представництву Європейського Союзу, а також державним органам влади в країнах Східного партнерства за їхню підтримку та допомогу.

Окрему подяку висловлюємо Комунікаційному офісу UNICRI та особливо Антонеллі Болонья за графічний дизайн. Відповідальним за основне дослідження та складання цього звіту були Джулія Траверсо та Джеймс Шоу, старший юрист (Повернення активів), за додаткове редагування відповідала Ясмін Ченноух.

Передмова

Незаконні фінансові потоки (НФП) в регіоні Східного партнерства ЄС можна оцінити приблизно в 29 мільярдів євро щорічно. Незадокументовані потоки коштів до регіону Східноєвропейського партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна), за її межі, а також всередині нього серйозно впливають на державні доходи та можливості розвитку. НФП, особливо потоки, пов'язані з серйозними злочинами, вимивають кошти з економіки і можуть змусити уряди спрямувати більше ресурсів на запобігання злочинній діяльності. Зменшення ресурсів та втрата податкових надходжень, спричинена незаконними фінансовими потоками, мають серйозний вплив на надання основних державних послуг та підривають можливості розвитку країн. Загальні НФП у країнах, що розвиваються, зростає в середньому на 7,2%–8,1% за рік в період з 2005 до 2014 р., а в 2014 р. досяг рівня за оцінками від 570 млрд дол. США до 895 дол. США.¹

Довгострокові цілі ЄС, визначені в оновленій програмі «Відновлення, усталеність та реформи: пріоритети Східного партнерства після 2020 року», підкреслюють важливість нових загальнорегіональних ініціатив та політик зі зменшення НФП, повернення активів, пов'язаних з організованою злочинністю та корупцією, та спрощення й оптимізації відслідковування, заморожування, вилучення, конфіскацію та повернення незаконно отриманих активів. Це має супроводжуватися механізмами та застосуванням належної практики прозорого керування та розподілу таких активів. Ці важливі механізми та політики дозволять країнам Східного партнерства отримати мільярди в незаконно отриманих активах та безпосередньо спрямувати їх на, наприклад, додаткові школи, лікарні, клініки, ініціативи працевлаштування молоді або інші інфраструктурні потреби населення.

Європейський Союз (ЄС) та Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI) презентують це дослідження «Незаконні фінансові потоки та розшук активів в регіоні Східного партнерства: відображення потреб та рекомендацій», яке проливає світло на шкоду для країн Східного партнерства через неконтрольовані НФП. Дослідження також підкреслює важливість зміцнення міжнародних відносин в регіоні для збільшення вилучення незаконно отриманих активів.

Це дослідження було підготоване на основі даних та інформації, зібраних в 2021 році. Хоча з того часу відбулися зміни в політиці та безпеці, запропоновані рекомендації залишаються актуальними для політиків та практиків в країнах Східного партнерства, а також міжнародних представників.

ЄС і UNICRI зобов'язалися надавати ключову підтримку та знання, необхідні країнам Східного партнерства для більш ефективного реагування на НФП. Розробляючи та впроваджуючи більш ефективні відповіді на НФП, багато з яких визначені в рекомендаціях цього дослідження, країни Східного партнерства зможуть послабити вплив організованої злочинності, а також виділяти дуже потрібні ресурси на високопріоритетні потреби розвитку, що допоможуть громадянам.

Лоренс Мередіт

Директор з питань сусідства з країнами Сходу, ГД Європейської політики сусідства з країнами Сходу і подальшого розширення Європейського Союзу (DG NEAR)

Антоніна Марі Де Мео

Директор
UNICRI

Зміст

Передмова	iii
Резюме	vi
Ключові висновки та рекомендації	vi

1

Вступ	xii
1.1 Мета звіту та методології	1
1.2 Якою є мета розслідування діяльності організованої злочинності?	2
1.2.1 Усунення злочинних мереж	2
1.2.2 Успішне повернення активів	5
1.2.3 Цикл повернення активів	8
1.2.4 фаза 1: відстеження та виявлення активів	9
1.2.5 Фаза 2: заморожування та вилучення активів	11
1.2.6 Фаза 3: конфіскація активів	12
1.2.7 Фаза 4: репатріація та повернення активів	16
1.2.8 Фаза 5: соціальне повторне використання	17

2

Огляд серйозних фінансових злочинів та повернення активів в регіоні Східного партнерства	22
2.1 Східне партнерство	23
2.2 Серйозні фінансові злочини в регіоні Східного партнерства та ключові загальнорегіональні ініціативи, спрямовані на обмеження таких злочинів	25
Кіберзлочинність	25
Торгівля людьми (ТЛ)	26
Наркоторгівля	27
Відмивання грошей	29
Хабарництво та корупція	30
Організовані майнові злочини	30
Контрабанда товарів	31
2.3 Повернення активів в регіоні Східного партнерства	34

Список аббревіатур	ix
Related Publications	56
ПРО UNICRI	58
Бібліографія	59

3

Потреба у політиках соціального повторного використання в регіоні Східного партнерства 38

Сектор освіти	40
Сектор охорони здоров'я	41
Підтримка персоналу, що сприяє розслідуванням кримінального судочинства	42
Підтримка органів юстиції та поліції в регіоні Східного партнерства	44
Фінансування важливих проектів	45
Мінімальні зарплати в регіоні Східного партнерства	47

4

Рекомендації 48

Резюме

Незаконні фінансові потоки в регіоні Східного партнерства можна оцінити приблизно в 29 мільярдів євро щорічно.² Відсутність зрозумілих політик та механізмів для повернення цих незаконно отриманих активів перешкоджає розвитку та створює середовище, при якому організована злочинність може процвітати. Зважаючи на те, що організовані злочинні групи часто беруть участь в різних формах незаконної діяльності (наприклад, наркоторгівля та відмивання грошей або контрабанда тютюну та корупція), відповідь держави на цю діяльність має бути комплексною за характером і часто потребує більш оптимізованого міжнародного співробітництва. Регіон Східного партнерства може отримати переваги від прийняття зрозумілих та сучасних політик, що стимулюють міжвідомчу співпрацю, особливо при відстеженні, вилученні та конфіскації незаконно отриманих активів, при

обміні інформацією та зміцненні міжнародних відносин. Більш широке використання механізмів та таких установ, як Європол, Інтерпол, а також навчання у CEPOL може сприяти більшому успіху в справі блокування незаконних фінансових потоків і послабленню корупційного впливу організованої злочинності.

Хоча країни Східного партнерства досягли значного прогресу в справі повернення незаконно отриманих активів (можна згадати перший випадок цивільної конфіскації в Україні в 2021 році), застосування загальної регіональної стратегії та оперативних відповідних заходів, а також максимальне узгодження регіонального або національного законодавства з ЄС було б корисним для успішного відстеження, заморожування, вилучення, конфіскації та повернення незаконно отриманих активів.

Ключові висновки та рекомендації

- Вилучення та конфіскація лише 10% від 29 мільярдів євро, які втрачаються через незаконні фінансові потоки в регіоні, покрито б витрати на заробітну плату понад 6000 вчителів за десять років в усьому регіоні Східного партнерства при збільшеною на 20% ставкою заробітної плати. Крім того, це б профінансувало понад 20 000 комп'ютерів для учнів та вчителів в усьому регіоні та покрито б витрати на шкільне харчування (яке часто фінансується за рахунок держави) для тисяч учнів.
- Подібним чином, цю суму можна було б використати на зарплату для понад 6000 поліцейських та 3000 суддів в регіоні Східного партнерства за збільшеною на 20% ставкою протягом 20 та 15 років відповідно. Це б залучило більш мотивованих та висококваліфікованих молодих людей для роботи у галузі.

- Якщо спрямувати їх на покращення якості кримінальних та фінансових досліджень, повернені активи могли б покрити витрати на середню зарплату 1600 психологів (що підтримують жертв), перекладачів та фінансових аналітиків в регіоні Східного партнерства протягом 10 років. Підтримка фінансового аналізу та застосування (як стандартної практики) паралельних фінансових розслідувань в усіх випадках, що охоплюють серйозні фінансові злочини, могли б стати серйозним ударом по діяльності організованої злочинності в регіоні.
- Слід розглянути загальнорегіональне прийняття та широке застосування цивільної конфіскації та інших позакримінальних механізмів для вилучення активів. Сюди має входити прийняття політик, що дозволяють провадження цивільної

конфіскації незалежно від будь-яких кримінальних справ в процесі розгляду.

- Країни Східного партнерства мають розглянути зміцнення міжнародного діалогу та регулярний обмін інформацією, особливо зважаючи на відстеження, вилучення та конфіскацію активів, що можуть бути пов'язані з серйозними фінансовими злочинами; сюди входять переваги від процесів, якими діляться країни-члени ЄС, агентства та такі установи, як Європол, Прокуратура Європейського Союзу (EPPO) та Євроюст. Збільшення використання регіонального навчання, навчальних візитів та діяльність із підвищення компетентності, які сприяють зміцненню робочих відносин між колегами, наприклад між поліцейськими, прокурорами, суддями та працівниками

Успішне повернення лише 10% від 29 мільярдів євро, які втрачаються через незаконні фінансові потоки в регіоні,

покрило б витрати на заробітну плату понад

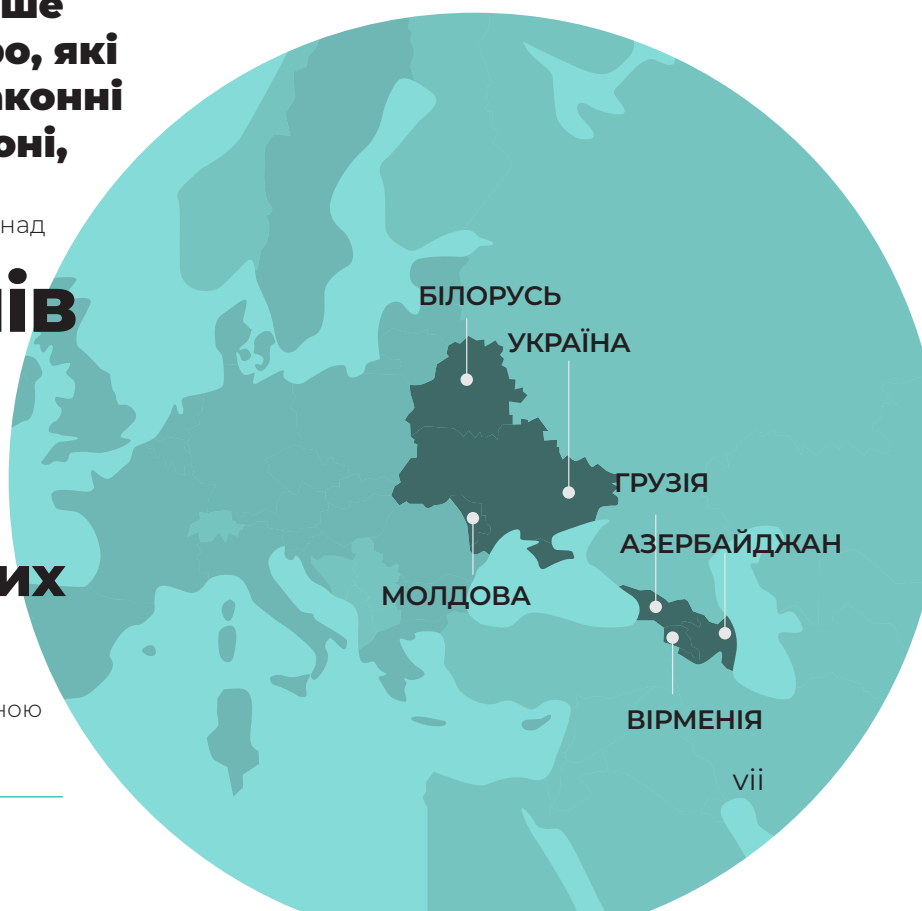
6000 вчителів

за десять років в усьому регіоні Східного партнерства

можна було б використати на зарплату для понад

6 000 поліцейських та 3 000 суддів

в регіоні Східного партнерства за збільшеною на 20% ставкою протягом 20 та 15 років відповідно

підрозділів фінансової розвідки та їхніми колегами в сусідніх країнах, довели свою практичну ефективність у послабленні впливу організованої злочинності та поверненні незаконно отриманих активів.

- Там, де це ще не було зроблено, країни Східного партнерства мають розглянути створення спеціалізованих прокуратур та спеціалізованих суддів для полегшення винесення рішень стосовно справ, пов'язаних з діяльністю організованої злочинності (або іншими фінансовими злочинами,

наприклад корупцією), з повноваженнями більш ефективного вилучення та конфіскації активів, пов'язаних з такими злочинами. Такі повноваження мають охоплювати можливість наказів про конфіскацію активів, якщо вони пов'язані зі злочинністю загалом, а не обов'язково з певним злочином в певний час. Виключення можуть робитися для сторонніх добросовісних бенефіціарів, які отримали або купили власність без обґрунтованого знання, що ці активи є результатом злочину.

Список аббревіатур

AMD	вірменський драм
БВГ	боротьба з відмиванням грошей
ЦПК	Центр протидії корупції
ARIN	Міжвідомча мережа з повернення активів
АРМА	Національне агентство з розшуку та менеджменту активів
ОПА	Офіс повернення активів
AZN	азербайджанський манат
BYN	білоруський рубель
CARA	Агентство з розшуку кримінальних активів
CEPOL	Європейський поліцейний коледж
ГО	громадська організація
ЄАГ	Євразійська група
ЕаР	Східне партнерство
ЕаР RAN	Мережа аналізу ризиків Східного партнерства
EMCDDA	Європейський центр моніторингу наркотиків та наркозалежності
EMPACT	Європейська багатостороння платформа проти кримінальних загроз
ЄПС	Європейська політика сусідства
EPPO	Прокуратура Європейського Союзу
ЄС	Європейський Союз
EU4MD	Проект EU4Monitoring Drugs
EUBAM	Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні
EUR	євро
Євроюст	Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінального правосуддя, Євроюст
Europol	Європол, Європейське поліцейське управління
FATF	Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
ПФР	Підрозділ фінансової розвідки
FRONTEX	Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу
GBP	фунт стерлінгів

GEL	грузинський ларі
GFAR	Глобальний форум з розшуку активів
ІКК	Інтегроване керування кордонами
НФП	Незаконні фінансові потоки
ІНТЕРПОЛ	міжнародна кримінальна поліція
JAD	Операція Joint Action Day
ПО	правоохоронні органи
LEI	румунський лей
ВГ	відмивання грошей
ВЮД	взаємна юридична допомога
MDL	молдовський лей
МВ	меморандум про взаєморозуміння
ЧП	член парламенту
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції
ЦНБ	Центри національного бюро
НСВ	без винесення звинувачувального вироку
НДО	недержавна організація
НКМ	Національний консультативний механізм
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ОЛАФ	Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
САП	Спеціалізована антикорупційна прокуратура
ЦСР	Цілі сталого розвитку
МСП	малі та середні підприємства
SOCTA	Оцінка загрози серйозних злочинів та організованої злочинності
StAR	Ініціатива з повернення викрадених активів
ТЛ	торгівля людьми
ТО	торгівля особами
ТОРСОР	Співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю
TVPA	Закон про захист жертв торгівлі людьми
UAH	українська гривня
ООН	Організація Об'єднаних Націй
UNCAC	Конвенція ООН проти корупції

UNICRI	Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя
USD	Долар США
UNTOC	Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності
UWO	Постанова про неояснений добробут
ПДВ	податок на додану вартість
ВМО	Всесвітня митна організація
СОК	список особливого контролю

01.

Вступ

1.1 Мета звіту та методології

Цей звіт присвячений серйозним фінансовим злочинам в регіоні Східного партнерства Європейського Союзу та має метою створення індивідуальних рекомендацій, які можуть використовуватися всіма країнами регіону та які могли б сприяти покращенню результатів з вилучення та конфіскації активів, пов'язаних з такою злочинністю. Звіт також має на меті виявлення ключових рекомендацій, які сприяли б прийняттю політик по всьому регіоні для спрямування всіх повернутих активів на високопріоритетні потреби розвитку, наприклад в секторах охорони здоров'я або освіти.

Усунення злочинних мереж та покращення повернення – це мета розслідувань фінансових злочинів. Зважаючи на розмах діяльності організованої злочинності, включно з міжнародним характером, це дослідження (відображення) прагне виявити рекомендації, що можуть допомогти країнам у більш комплексному реагуванні на багатогранний феномен. Короткий огляд економічного та соціального впливу такої злочинності на регіон Східного партнерства демонструє, що відповіді держави не можуть бути окремими (наприклад, винятково через політику протидії наркоторгівлі або політику протидії торгівлі людьми); ці та інші форми організованої злочинності (а також корупція) мають атакуватися з багатьох фронтів. Наприклад, торгівля людьми, як більшість інших форм діяльності організованої

злочинності, породжує відмивання грошей та корупцію, а також сприяє іншим формам злочинності. Відповідно, розглядання торгівлі людьми як єдиної проблеми для усунення може бути недальновидним підходом, а будь-яка реакція окремо на цю проблему може мати обмежений результат.

В контексті цього звіту термін «серйозна» та/або «організована» злочинність буде взаємозамінним з терміном «серйозні фінансові злочини», який може охоплювати корупційні дії. В цьому звіті підкреслюється, що більше не має бути нормою той факт, що розслідування стосовно організованої злочинності не супроводжується паралельним фінансовим розслідуванням, оскільки мотивом для більшості дій організованої злочинності є фінансовий прибуток. Незаконний бізнес має розглядатися як такий, а «похід за грошами» має бути стандартною правозастосувальною та звинувачувальною практикою майже в усіх випадках, що стосуються фінансових злочинів. Гроші, прибуток та активи – це кров діяльності організованої злочинності (а також різні форми корупції); без цього злочинна діяльність значно слабшає.

Проте повернення таких активів є недостатнім; не менш важливим є те, що держава робить з цими поверненими активами. Тому в цьому звіті також підкреслюється, що держави мають розглянути політики пріоритетів, що

спрямовують отримані активи на високопріоритетні потреби розвитку, та надаються приклади інвестування повернених активів. Прозорість розподілу повернених активів сприяє довірі громадян, їхній впевненості у ефективності верховенства установ, а також підвищує бажання громадян співпрацювати у наданні інформації органам влади, що допомагає виявити незаконно отримані активи.

Дані для цього дослідження були зібрані з цілої низки відкритих джерел, отриманих з травня до листопада 2021 року; з оглядом на це читач має розуміти, що з того часу могли відбутися певні зміни політики та режиму роботи. Крім того, відгуки надавали зацікавлені особи, в тому числі державні службовці і міжнародні представники, що працюють в регіоні Східного партнерства.

1.2 Якою є мета розслідування діяльності організованої злочинності?

1.2.1 Усунення злочинних мереж

Міжнародне законодавство справедливо підкреслює необхідність у виявленні та усуненні злочинних мереж, в тому числі, наприклад, через механізми Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності,³ Конвенції ООН проти корупції та конвенцій ООН, пов'язаних з наркотиками, а також багато інших положень та інструкцій.⁴

З цими інструментами пов'язана необхідність в усуненні відмивання грошей або, скоріше, фінансовий аспект діяльності організованої злочинності. Проте багато уваги з 80-х років 20 століття приділяється традиційним розслідуванням підозрілої діяльності з метою пред'явлення звинувачень та засудження їх за певні злочини без особливої уваги до орієнтованих на результат розслідувань

фінансових злочинів, незважаючи на те, що мотивом для багатьох, якщо не для всіх, форм діяльності організованої злочинної (та корупції) є фінансовий прибуток. Хоча традиційні кримінальні розслідування проти окремих осіб залишаються важливими, особливо в контексті запобігання віктимізації, є важливі докази того, що принаймні паралельні фінансові розслідування («похід за грошами») мають супроводжувати розслідування проти окремих осіб, яких підозрюють в серйозних фінансових злочинах.

Той факт, що злочинна діяльність зазвичай орієнтована на отримання прибутку, має керувати нормами та практичною діяльністю правоохоронних установ, в тому числі поліції, прокуратури та органів юстиції, а також інших установ, таких як підрозділи фінансової розвідки і антикорупційні органи.

Вчасне відстеження, заморожування, вилучення та конфіскація активів, пов'язаних з діяльністю організованої злочинності завдає шкоди функціонуванню кримінальних синдикатів, багато з яких все частіше працюють на міжнародному рівні.⁵ Відслідковування грошей у випадках, де можливі серйозні фінансові злочини, допомагає виявити та зрозуміти основних гравців та ієрархії в кримінальних мережах, в тому числі міжнародні мережі.⁶ З появою глобалізації та Інтернету швидко розвинулися та модифікувалися організовані злочинні групи. Глобалізація сприяє доступу до багатьох ринків, і організовані злочинні синдикати можуть поширити свій розмах та вплив, в тому числі масштаб корупційного впливу.

Країни можуть скористатися міжнародними інструментами та механізмами взаємодії для протидії цій загрозі та розуміння важливості пріоритету повернення незаконно отриманих активів як стандартної робочої процедури з усунення цих незаконних бізнесів. Національні правила та робочі практики (а також використання міжнародних та двосторонніх угод), що пришвидшують та

впроваджують гнучке міжнародне співробітництво з відстеження, заморожування, вилучення та конфіскації незаконно отриманих активів (та, можливо, обмін цими активами) є серйозною протипосягою загрозам та корупційному впливу організованої злочинності. Сумісні розслідування, часті діалоги та обмін досвідом з партнерами в сусідніх державах, а також інших юрисдикціях є важливими процесами і мають бути нормою, а не виключенням⁷. В своїх 40 рекомендаціях Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)⁸ підкреслює необхідність для країн забезпечити максимально широку взаємну юридична допомога (ВЮД) стосовно випадків, пов'язаних з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, хоча не варто виключати розслідування, пов'язані з діяльністю організованої злочинності (або корупцією на високому рівні). Також не треба виключати неофіційний міжнародний діалог, який може передувати (і, можливо, робити їх непотрібними) офіційним запитам ВЮД. Так само не потрібно їх розглядати виключно в контексті кримінального судочинства.

Країни мають розглянути вживання заходів, які дозволяють конфіскацію таких прибутків чи засобів без необхідності в засудженні в кримінальному порядку (конфіскація без винесення звинувачувального вироку) або які потребують від порушника продемонструвати законне походження власності, яка може бути конфіскованою, якщо ця вимога відповідає принципам внутрішнього законодавства.

Рекомендація FATF 4, пункт 3

Такі рекомендації, а також інші аспекти міжнародного законодавства підкреслюють важливість усунення ключового компонента серйозного фінансового злочину та сприяють вживанню заходів, як в контексті кримінального судочинства, так і за його межами, для повернення активів. Цей процес частіше закінчується виявленням причетних, що сприяє усуненню таких мереж.

Відповідно до Європейської комісії, фінансові розслідування мають йти паралельно з всіма розслідуваннями стосовно серйозних злочинів, в тому числі пов'язаних з тероризмом.⁹ Тому важливо прийняти аналіз та розслідування фінансової злочинності як основну стандартну правозастосувальну практику в усіх випадках серйозних та організованих злочинів, незалежно від запровадження або існування

кримінальної справи. Серед переваг паралельних фінансових розслідувань – можливість поєднувати підозрілих осіб, відомих спільників та активи, а також виявляти свідків та жертв.¹⁰ Деякі установи запропонували слідчі механізми, які покращують фінансові розслідування, в тому числі профілі суб'єктів та матриці доказів; перші поєднують всю основну інформацію щодо підозрюваного (наприклад, вік, відбитки пальців, відомі спільники) і постійно поповнюються новими фінансовими даними та розвідувальною інформацією, в той час як другі забезпечують концентрацію розслідування на фінансових аспектах, тому є спрямованими на фінансовий механізм, який є ключовим стимулюючим фактором організованої злочинності.¹¹

еВЮД

У співробітництві з ЄС Інтерпол повідомляє про використання запитів електронної взаємної юридичної допомоги. Це лише один з багатьох корисних методів використання міжнародної співпраці більш гнучко та ефективно.¹²

Крім того, Мережа обміну інформацією Організації американських держав з питань взаємної допомоги в галузі кримінального правосуддя та видачі злочинців – це приклад платформи, що прийняла систему безпечного електронного зв'язку. Система сприяє комунікації з питань взаємної юридичної допомоги та екстрадиції між відповідними правоохоронними органами завдяки безпечній службі миттєвих електронних повідомлень до центральних органів та простору для віртуальних зустрічей та обміну відповідними документами.¹³

Відповідно до Європейської конвенції з питань взаємної юридичної допомоги в кримінальних справах, прохання про юридичну допомогу може надсилатися електронними та іншими засобами телекомунікації за умови, що сторона, що просить, готова за запитом надати письмовий запис про це та оригінал.¹⁴

1.2.2. Успішне повернення активів

Вилучення активів є таким же важливим компонентом мети розслідування організованих злочинів. Під час етапу розслідування можуть виникнути такі труднощі, як пошук доказів, які напряду пов'язують активи з підозрюваними, або встановлення безпосередніх грошових виплат, пов'язаних зі злочином¹⁵. Коли злочинна нажива нарешті буде виявлена завдяки розслідуванню, країни повинні мати змогу ініціювати та успішно виконати основні фази циклу повернення активів.

Основною метою повернення активів є стримання, перетворення діяльності організованої злочинності та корупції на діяльність з високим ризиком та низьким прибутком.¹⁶ В той же час, успішне повернення активів означає, що уряди можуть інвестувати кошти в більш сильну судову систему або, наприклад, у високопріоритетні галузі розвитку, такі як освіта, охорона здоров'я та працевлаштування,¹⁷ фактори, які можуть підвищити супротив діяльності організованої злочинності або супротив корупції. Такі інвестиції можуть призвести до зміцнення верховенства права та підвищення довіри до роботи уряду.

Проте існує багато перешкод під час циклу повернення активів, і вони будуть обговорюватися більш детально в цьому звіті. Найчастіше ці проблеми мають практичний характер і можуть вирішуватися збільшенням використання неофіційних мереж комунікації,

покращенням та стимулюванням міжстановчої співпраці або вживанням позакримінальних заходів для конфіскації активів.

Як з моральної, так і з юридичної точки зору, повернення активів має бути наріжним каменем в будь-якій успішній боротьбі проти діяльності організованої злочинності та в протидії багатьом випадкам корупції. Але просте повернення активів без залучення політик та процесів для оптимізації їхнього розподілу та соціального повторного використання може робити «повернення активів» пустим чи безцільним. Велике дослідження, яке проводить Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI),¹⁸ показало, що успішне повернення лише 10% незаконних фінансових потоків, які щорічно витрачаються на злочинну діяльність, при перенаправленні на високопріоритетні потреби розвитку може зробити значний внесок в якість життя громадян.¹⁹

НФП від злочинної діяльності мають негативний вплив на країни, що розвиваються, і часто призводять до зменшення кількості лікарень, шкіл, пенсій на робочих місцях.²⁰ Це підтверджує пріоритет відстеження, вилучення, конфіскацію та повернення незаконно отриманих активів та впровадження чи зміцнення політик, які демонструють громадянам, що повернені активи використовуються на високопріоритетні потреби розвитку.

Насправді, політики можуть розглядати повернення активів (в тому числі пришвидшені механізми вилучення та конфіскації) та міжнародне співробітництво як цінні та раціональні методи укріплення проектів розвитку в їхніх країнах. В цьому контексті важливо, щоб політики приділяли додаткову увагу процесам, які оптимізують та спрощують таку міжнародну співпрацю (а також міжвідомчу співпрацю всередині країни) з надзавданням з повернення незаконно отриманих активів та

спрямовування цих активів на програми розвитку.²¹

Такі процеси мають включати міжнародні угоди, які включають обмін повернених активів, як спосіб стимулювання співробітництва. Такий підхід відповідає Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР) 16, що має на меті стимулювання мирних та інклюзивних спільнот заради сталого розвитку, надаючи доступ до правосуддя для всіх і створюючи ефективні, відповідальні та інклюзивні установи на всіх рівнях.²²

Сучасні практики, що працюють в поверненні активів²³

Застосування механізмів, які пришвидшують процеси кримінального судочинства щодо конфіскації. Наприклад, (1) механізми для угоди звинувачення з підсудним, примирення чи інші механізми, що вимагають від обвинуваченого повернення незаконно здобутих активів в обмін на менш суворий вирок;²⁴ (2) механізми, що забезпечують паралельні чи більш короткі провадження проти активів;²⁵ та (3) механізми конфіскації еквівалентної вартості, що дозволяють судам видавати постанови на вилучення та конфіскацію «законно отриманих» активів, якщо держава (зазвичай прокурори) демонструють, що було вжито всіх розумних заходів для пошуку незаконно отриманих активів, але це не вдалося.²⁶

Застосування механізмів пришвидшеного вилучення активів без винесення звинувачувального вироку. Є чітка глобальна тенденція у впровадженні механізмів цивільної конфіскації (незалежно від будь-яких кримінальних процесів), коли активи вилучаються і часто вказуються в якості відповідача в цивільних чи адміністративних справах (часто відомі як процеси проти майна) і коли держава несе первісне навантаження (наприклад, незворотність тягаря доказів), щоб продемонструвати, що активи пов'язані з певною формою злочинності. Зважаючи на той факт, що такі провадження не дозволяють суду позбавити будь-кого свободи і що єдиним висновком буде зв'язок активів зі злочинністю, тягар доказів часто є меншим, принаймні в юрисдикціях загального права; держава часто має довести, що зв'язок активів з кримінальною діяльністю є «більш вірогідним, ніж ні», а не доводити, що без всякого сумніву активи пов'язані з певним злочином. Провадження цивільної конфіскації не призводить до кримінальної відповідальності і вигідно відрізняється тим, що активи повертаються протягом місяців, а не років, як це часто буває в процесах з відмивання грошей. Багато держав, які успішно повертають активи осіб, залучених до діяльності організованої злочинності або корупції, впровадили у себе ту чи іншу форму цивільної конфіскації.

Впровадження механізмів ініціювання розгляду справ щодо непоясненого добробуту або незаконного збагачення. Трохи зміненою версією цивільної конфіскації є «Постанови про непояснений добробут (UWO)», згідно з якими держава має продемонструвати, що активи особи сильно перевищують її задекларований дохід (наприклад, в щорічних деклараціях посадовця чи наданих податкових звітах) – ці процеси можуть проводитися в кримінальних судах або цивільних провадженнях, в залежності від прийнятого законодавства, і, як у випадку з цивільною конфіскацією, зазвичай не потребують кримінального звинувачення або навіть паралельного кримінального процесу.

Організація спеціальних офісів повернення активів (ОПА). Більшість ефективних ОПА об'єднують під одним дахом цілу низку відповідних баз даних (наприклад, реєстр транспортних засобів, реєстр юридичних осіб, податкова інформація тощо), забезпечуючи міжвідомчий огляд активів особи та її родини, а також активи у власності відомих партнерів – ті, хто відмиває активи, зазвичай не відмивають їх від свого імені. Правильний підхід ОПА продемонстрував, наявність певного мандату – відстеження та керування, відокремлене від конфіскації – найкраще працює для уникнення конфлікту інтересів або навіть його сприйняття. Орган, що відповідає за вилучення та конфіскацію активів, не має бути органом, що керує цими активами, хоча були й приклади успішних виключень (наприклад, Бельгія).

Навчання спеціалізованих судових фінансових аналітиків. Сучасні та продуктивні процеси забезпечують ініціювання паралельних фінансових розслідувань активів в УСІХ кримінальних розслідуваннях, що охоплюють серйозні фінансові злочини. Це визнання того, що такі злочини є просто незаконними бізнесами, і для ефективної боротьби з цим необхідні такі ж зусилля, щоб відібрати активи, які є стимулом для такої поведінки. Це ще більше діє зрозуміти, що злочин не окупається. Тому наймання та навчання судових фінансових аналітиків для сприяння паралельним фінансовим розслідуванням – це вже не варіант, а обов'язок.

Розвиток міцних механізмів міжвідомчої співпраці. Досвід у поверненні активів демонструє, що хоча потрібне краще розуміння стосовно належної практики у відстеженні, заморожуванні, вилученні та конфіскації активів, більшим та блокуючим фактором є проста відсутність міжвідомчої координації. Це часто є результатом погано структурованих та надмірно збіжних відомчих областей відповідальності та ролей або слабких чи неіснуючих механізмів стимулювання міжвідомчого співробітництва і поганого розуміння посадовцями ролей інших установ в процесах, необхідних для успішного вилучення та конфіскації активів, пов'язаних зі злочинністю. Корупція та/або небажання співпрацювати з іншими установами також відіграють свою роль. Відповідно, майже в кожній країні потрібні серйозні заходи для підсилення міжвідомчого співробітництва – сюди можуть входити, наприклад, бюджетні процеси, орієнтовані на результат, для державних установ, які залежать від суттєвих результатів, пов'язаних з міжвідомчим співробітництвом, особливо це стосується вчасного обміну якісною інформацією, підвищеного обсягу вилучення та/або конфіскації чи збільшення кількості вироків за відмивання грошей або рішень про цивільну конфіскацію. Ця вимога може походити від наднаціональних органів або механізмів проведення огляду, що мають чіткі та визначені інструкції та можуть відповідно до певних стандартів перевіряти, чи правильно застосовується міжвідомча співпраця.

1.2.3 Цикл повернення активів

В цьому розділі читач знайде пояснення того, як працює цикл повернення активів, від фази початкового розслідування до ключової мети повернення активів, якою є реінвестування повернутих та ліквідованих активів в високопріоритетні сектори розвитку або інше соціальне повторне використання. Кожен крок буде коротко окреслений з належним оглядом додаткових питань, які часто виникають під час будь-якої з фаз.

Наприклад, принцип суверенітету може ускладнювати та затримувати фази відстеження та повернення активів, оскільки цей принцип означає, що всі вилучені та конфісковані активи в іноземній юрисдикції мають повертатися до держави, яка цього вимагає; це може

призвести до зниження стимулу виділяти ресурси на вилучення, конфіскацію та повернення таких активів державою, де знаходяться активи.²⁷

Крім того, неможливість регулярно консультуватися з громадянським суспільством може призвести до загального сприйняття того, що повернені активи неправильно спрямовуються, використовуються або зовсім не використовуються.

Світовий банк розділяє проблеми, з якими стикаються правоохоронні органи, на три категорії:²⁸

- Загальні/відомчі бар'єри щодо питань, пов'язаних з повним контекстом, в якому відбувається повернення активів;
- Юридичні бар'єри, в тому числі відсутність чіткого та

Цикл повернення активів

однозначного юридичного поля, які часто роблять повернення активів неможливим; та

- Операційні бар'єри, в тому числі комунікаційні проблеми.

Розділ V Конвенції ООН проти корупції (UNCAC) пропонує схему для повернення викрадених активів, що зобов'язує держави-учасниці забезпечити найвищий рівень співробітництва між собою.²⁹

Рекомендації стосовно подолання труднощів через повернення активів будуть більш детально досліджуватися в цьому звіті, де це можливо, і будуть пропонуватися покращені способи міжнародної співпраці.

1.2.4 ФАЗА 1: ВІДСТЕЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ АКТИВІВ

Першим етапом циклу повернення активів є розслідування злочинів, пов'язаних з викраденими активами. Ця фаза охоплює збір доказів, даних розвідки та всієї корисної інформації для відстеження та виявлення активів, пов'язаних зі злочинністю. Це може стосуватися активів, що є результатом злочинної діяльності (наприклад, прибуток від наркоторгівлі), а також активів, які використовуються як інструменти у здійсненні злочинів (наприклад, транспортні засоби, придбані за законно отримані гроші, що використовуються для транспортування наркотиків, або законно придбаний готель, який використовується для торгівлі

людьми з метою сексуальної експлуатації).³⁰ Сюди входять всі відповідні дані стосовно підозрюваного, а також його партнерів, які можуть бути як фізичними, так і юридичними особами. Розслідування можуть зіштовхнутися з низкою проблем. Це можуть бути складнощі у розслідуванні певних видів злочинів, які є дуже технічними за характером та потребують фінансових знань.

Слідчі також мають визначити фактичних власників активів, якими можуть розпоряджатися компанії або інші треті сторони, що не є основними підозрюваними. Зважаючи на те, що фактичний власник може ховатися, наприклад, за фіктивною компанією, слідчий має розкрити, хто насправді отримує вигоду від коштів, які надходять до певної компанії.³¹ Щоб допомогти слідчим подолати цю проблему, Європейський Союз, а також інші країни (наприклад, Україна) прийняли політики для організації публічних реєстрів фактичних власників, що вимагають, наприклад, від банків та інших підприємств повністю ідентифікувати своїх клієнтів.³² Такі реєстри відіграють важливу роль в допомозі з виявленням та звинуваченням у справах з відмивання грошей,³³ оскільки вони сприяють своєчасному доступу до більш якісної інформації про фактичних власників.³⁴ Найважливіший крок вперед в цьому сенсі представлено П'ятою директивою ЄС щодо протидії відмиванню грошей та фінансування тероризму, яка вимагає запровадження реєстрів фактичних власників та рахунків центрального

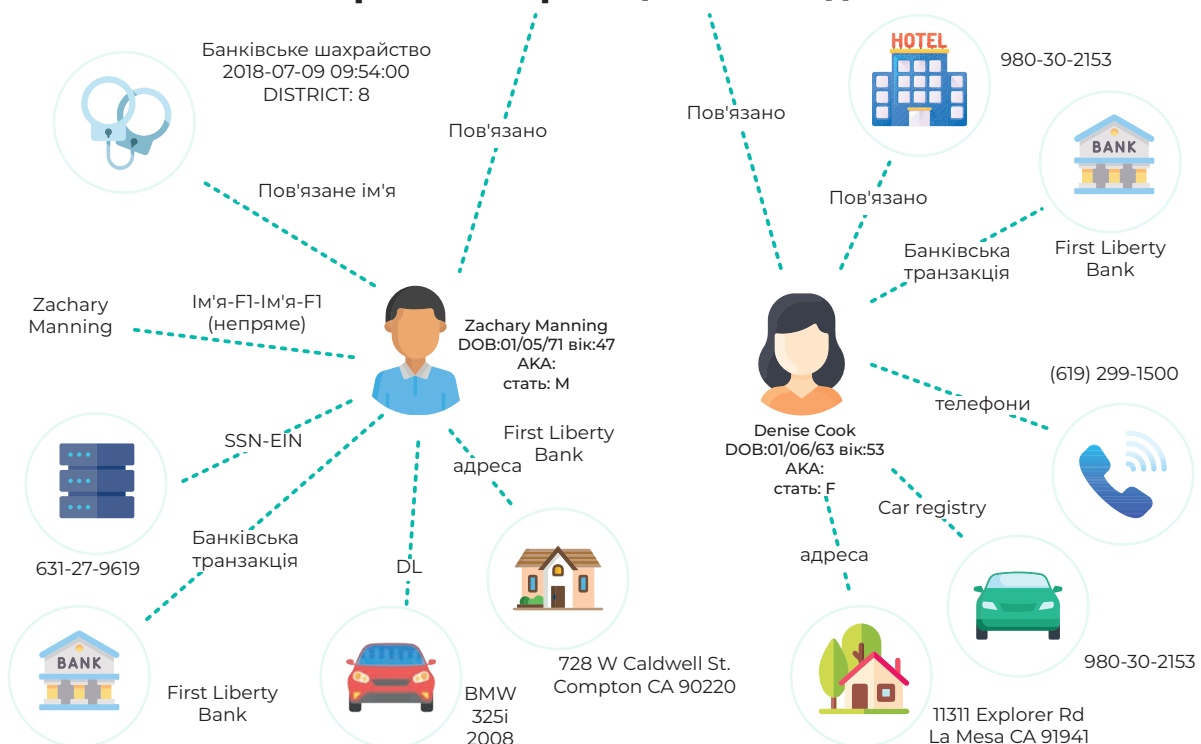
банку.³⁵ Ефективне застосування та конкретні результати будуть видимі в певний час, зважаючи на те, що дехто з залучених до незаконної фінансової діяльності може переїхати до інших юрисдикцій, де немає обов'язкової системи реєстрів фактичних власників.³⁶

Серед інших проблем, з якими стикаються державні органи влади під час відстеження активів, – погана комунікація та взаємодія, особливо, наприклад, стосовно використання належних каналів обміну інформацією. Крім того, державні органи влади мають труднощі з переконанням правоохоронних органів з інших країн проводити комплексні розслідування, що загострюється недостатньою інформацією про існування та роль

офісів повернення активів (ОПА).³⁷ Нарешті, існують більш практичні проблеми внаслідок нечіткого перекладу судових рішень або неякісних формулювань запитів електронної взаємної юридичної допомоги, що часто є результатом простої відсутності неофіційного спілкування з партнерами в іноземних юрисдикціях перед складанням запитів.

Відстеження та виявлення також послаблюється обмеженою або навіть неіснуючою координацією між правоохоронними органами та відділами фінансової розвідки (ВФР). ВФР часто недостатньо використовуються і дуже часто недостатньо фінансуються.³⁸ Крім того, звіти, які генерують ВФР, можуть не структуруватися

Поєднання підозрілих осіб та їхніх активів завдяки використанню реляційних баз даних

в спосіб, який дає підстави для судового переслідування або добре розуміється правоохоронними органами – це також часто є результатом відсутності якісного діалогу між правоохоронними органами (ПО) та ВФР. ВФР мають просто розуміти, що потрібно і що не потрібно для поліції та прокурорів (а також суддів), щоб результати їхньої роботи були давали максимальні підстави для судового переслідування; таким же чином, поліцейські та прокурорські служби мають краще передавати ВФР, яка саме інформація для судового переслідування їм потрібна для поглиблення розслідувань фінансових злочинів, та отримувати накази для вилучення та конфіскації активів.

Додатковим, але не менш важливим аспектом відстеження та виявлення є впровадження та ефективного використання програмного забезпечення для реляційних баз даних.

Таке програмне забезпечення (наприклад, Analyst's Notebook та багато іншого) і навчання роботі з ним дає більш успішні результати при аналізі сотень або тисяч фінансових або пов'язаних транзакцій, а також створенні візуальних графіків, які демонструють транзакції між банківськими рахунками – це в свою чергу призводить до зрозумілого відстеження активів, а також можливого виявлення інших підозрюваних, які беруть участь в кримінальних операціях. Сучасна практика чітко демонструє, що для поліції, прокурорів та суддів простіше зрозуміти справу – та її нечесні фінансові транзакції, переглядаючи

візуальні графіки, що демонструють зв'язки та транзакції. Легше переглянути та зрозуміти графіку, ніж читати справу на 200 сторінок. В цьому контексті використання програмного забезпечення для візуалізації графіків (ВФР та правоохоронними органами), вочевидь, допомагає процесам відстеження та виявлення.

1.2.5 ФАЗА 2: ЗАМОРОЖУВАННЯ ТА ВИЛУЧЕННЯ АКТИВІВ

Другий етап стосується заморожування та вилучення активів.³⁹ Заморожування та вилучення визначаються як «тимчасова заборона перенесення, переведення, передачі або пересування власності або тимчасове прийняття на зберігання чи управління власності на основі розпорядження суду або іншого компетентного органу».⁴⁰ Хоча отримання судового наказу може зайняти певний час і незаконно отримані активи можуть зникнути, деякі країни дозволяють термінове заморожування/вилучення; в Україні, наприклад, голова Національного антикорупційного бюро НАБУ та прокурори можуть запроваджувати термінове вилучення (дійсне протягом 48 годин), після чого потрібна постанова суду. Через заморожування або вилучення власник не може розпоряджатися своїми активами до закриття справи; своєчасне вилучення активів часто є надважливим, оскільки повернути такі активи буде значно важче, якщо відповідачу надати можливість

пересувати чи конвертувати такі активи.

На цьому етапі існує низка практичних перешкод. Євроуст визначає кілька проблем, з якими стикаються державні органи влади на цьому етапі циклу повернення активів.⁴¹ По-перше, розбіжності в державних процедурах запровадження або розумінні законодавства можуть викликати невпевненість щодо вимоги видання постанови для заморожування чи вилучення активів. Це може призвести до затримок, під час яких відповідач або його партнери можуть передати, конвертувати, пересунути або позбавитися активів під підозрою. Також може виникнути непорозуміння через виявлення відповідних партнерів або компетентних державних органів за межами юрисдикції⁴² чи через проблеми, пов'язані з підставами для відмови у виконанні постанови про заморожування, які можуть бути різними.

Зважаючи на останнє твердження, підставою для невиконання може бути те, що в іноземних юрисдикціях треба продемонструвати інший рівень доказів стосовно того, що активи пов'язані зі злочинністю, або що постанова про заморожування та вилучення, яка подається в державі, що вимагає повернення (у якій були викрадені активи), була надана заочно, коли відповідач не отримав сповіщення про впровадження кримінальної справи проти нього.⁴³

1.2.6 ФАЗА 3: КОНФІСКАЦІЯ АКТИВІВ

В кримінальних справах після запровадження рішення про засудження звинуваченого суди можуть видавати відповідні розпорядження про конфіскацію,⁴⁴ назавжди передавши право на вилучені активи державі.⁴⁵ Конфіскація визначається як «необоротне позбавлення власності за розпорядженням суду або іншого компетентного органу».⁴⁶ Конфіскація є одним з найефективніших інструментів для боротьби проти організованої злочинності, а також корупції на високому рівні. Проте конфіскація не обмежується і не має обмежуватися контекстом кримінального судочинства.

Держави, що досягли більшого успіху у поверненні активів злочинців, також дозволяють вилучення активів без винесення звинувачувального вироку;⁴⁷ сюди входять процеси цивільної конфіскації та адміністративної конфіскації (наприклад, розпорядження податкових органів щодо вилучення активів в еквіваленті несплачених податків). В багатьох юрисдикціях такі розпорядження не потребують паралельних кримінальних проваджень і, всупереч критикам, часто не мають незворотності тягаря доказів. Додаткові позакримінальні провадження щодо конфіскації активів можуть охоплювати такі, в яких державні органи можуть демонструвати, що активи, що перебувають у

особи (держслужбовця чи просто громадянина), дуже перевищують її вказані статки – наприклад, в

щорічних деклараціях посадовця чи щорічним податкових деклараціях приватної особи.⁴⁸

Болгарія та Італія – деякі європейські приклади В Болгарії власність можна конфіскувати в цивільних провадженнях і є положення, що дозволяють вилучати непояснену власність. Оскільки стандарт доказів, необхідний в цивільних провадженнях в багатьох юрисдикціях, є нижчим, ніж в кримінальних справах, де держава демонструє, що активи вірогідніше пов'язані з якоюсь формою злочинності, та де будь-який власник не може цього оскаржити, рішення про конфіскацію отримати легше.⁴⁹ Через положення проти мафії юридична система Італії дозволяє «превентивну» конфіскацію, особливо у осіб, які «зазвичай» беруть участь в злочинній діяльності.⁵⁰

Перша справа з цивільної конфіскації в Україні⁵¹

В 2019 році Україна прийняла закон № 263-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів», де представлено цивільну конфіскацію як механізм повернення активів в країні. Метою цивільної конфіскації є зменшення тривалості процесу конфіскації з кількох років до місяців з гарантією належної процедури. Цивільна конфіскація підвищує довіру громадськості до ефективності системи правосуддя і може полегшити фінансування високопріоритетних потреб розвитку.

В серпні 2021 року Вищий антикорупційний суд України ухвалив перше рішення з цивільної конфіскації. Справу розслідувала Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) у співробітництві з Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національним антикорупційним бюро України (НАБУ). Розслідування продемонструвало докази неправомірного збагачення депутата на понад 1,2 мільйони гривень. За рішенням суду було конфісковано 1,2 мільйони гривень у цього депутата.

Окрім, важливих програм з технічної підтримки, наданих міжнародним співтовариством, Україна має цінну структуру громадянського суспільства, що дозволяє громадським організаціям (ГО) відігравати важливу роль в боротьбі з корупцією. Центр протидії корупції (ЦПК) доклав значних зусиль розкриттю фактів корупції та відмивання грошей в Україні, а також інформуванню про важливість цивільної конфіскації. На момент створення цього звіту ЦПК надав інформацію органам влади для сприяння конфіскації значної кількості активів, пов'язаних зі злочинними діями. ЦПК також виступав за прийняття низки ключових законів.⁵²

Кримінальна конфіскація

- ▶ Потребує кримінального засудження або визнання винуватим
- ▶ Може бути на основі власності (певний актив) на основі цінності (кількість грошей, якою володіє певна особа)
- ▶ Стандарти доказів можуть бути різними в різних юрисдикціях
- ▶ Може бути неможливим, якщо відповідач помирає або ухиляється від правосуддя, хоча деякі юрисдикції змінили своє законодавство з метою продовжувати кримінальні провадження в таких випадках, щоб визначити, чи можна видати наказ про конфіскацію
- ▶ В деяких юрисдикціях суди можуть видавати розпорядження щодо «**відстроченої конфіскації**» – якщо суд визнає звинуваченого винним в серйозному фінансовому злочині, він може видати розпорядження про те, що тепер існує правова презумпція, що ВСІ активи звинуваченого, отримані за, наприклад, останні п'ять чи десять років тепер вважаються незаконно отриманими та підлягають конфіскації, що звинувачений може оскаржити з доказами.
- ▶ В деяких юрисдикціях суди можуть видавати розпорядження про конфіскацію «**53еквівалентної вартості**», дозволяючи відповідним органам конфіскувати законно отримані активи відповідача, якщо держава може продемонструвати, що вона вжила всіх розумних заходів для пошуку незаконно отриманих активів, але не змогла знайти їх.
- ▶ Деякі юрисдикції дозволяють конфіскацію проти майна в кримінальних провад⁵⁴женнях, незалежно від отримання кримінального засудження.

Вилучення/конфіскація без винесення звинувачувального вироку

- ▶ Дозволяє судам видавати розпорядження про конфіскацію без кримінального засудження
- ▶ Часто відбувається окремим провадженням, незалежно від будь-яких кримінальних проваджень
- ▶ Часто керується цивільним процесом, де в багатьох юрисдикціях тягар доказів є меншим
- ▶ В таких провадженнях суд обмежується визначенням, чи пов'язані активи зі злочинністю; суд не має повноважень позбавляти будь-кого волі (виправдовуючи менший тягар доказів)
- ▶ В більшості юрисдикцій тягар доказів не є незворотності – держава все одно має спочатку продемонструвати, що активи пов'язані зі злочинною діяльністю
- ▶ В юрисдикціях, де застосовується менший тягар доказів, це означає, що розпорядження про цивільну конфіскацію можна отримати, навіть якщо в кримінальному провадженні зазначено, що звинувачений є невинним у злочині
- ▶ На відміну від кримінальних проваджень, цивільна конфіскація може використовуватися, якщо власник помер або уникнув правосуддя – звинувачуються активи, а не особа.

Адміністративна конфіскація

- ▶ Зазвичай судові рішення не потрібне
- ▶ Часто пов'язується із застосуванням митних законів (вилучення та конфіскація незадекларованих або заборонених речей, в тому числі наркотиків чи незадекларованих грошей) чи несплаченими податками
- ▶ Швидко та економно

Що стосується перешкод міжнародної конфіскації, в реальному житті серед розповсюджених проблем є такі:

- 1.** перед будь-яким офіційним запитом взаємної юридичної допомоги неможливість влади держави, що вимагає повернення, неофіційно контактувати з координаційними органами повернення активів в державі, де знаходяться активи, для пояснення справи та запиту у посадовців іноземної юрисдикції, яка інформація може потребуватися для надання розпорядження про конфіскацію в цій іноземній юрисдикції;
- 2.** низький пріоритет, який надають посадовці держави, де знаходяться активи, запитам про взаємну юридичну допомогу – бюджет може бути обмеженим або може потребуватися ясність щодо певних запитів, але вони не демонструють ініціативу, запитуючи у посадовців держави, що вимагає повернення, пояснень;
- 3.** низький стимул посадовців держави, де знаходяться активи, для справжньої взаємодії (вважається, що ця держава не отримає частину конфіскованих активів та/або витрачені кошти);
- 4.** термінологія, яка використовується в одній юрисдикції та яка використовується суддею для видання розпорядження про конфіскацію в державі, що вимагає повернення, може відрізнитися від термінології,

яка зазвичай використовується суддею в державі, де знаходяться активи, і суддя в цій державі може вагатися щодо видання подібного розпорядження в юрисдикції, де знаходяться активи;

- 5.** доказів для розпорядження про конфіскацію в державі, що вимагає повернення, може бути недостатньо для судді в державі, де знаходяться активи;
- 6.** неможливість держави, що вимагає повернення, в повній мірі продемонструвати, що звинувачуваний є фактичним власником активів іншої фізичної чи юридичної особи (наприклад, фіктивної компанії чи тресту), та неможливість органів влади держави, де знаходяться активи, це з'ясувати; та

відмова держави, де знаходяться активи, видати розпорядження про конфіскацію активів, якщо засудження в державі, що вимагає повернення, стало результатом заочного засудження, незалежно від того, чи продемонструвала держава, що вимагає повернення, що було вжито всіх розумних заходів для інформування відповідача про кримінальне провадження проти нього – наприклад, доказ того, що сповіщення було відправлено на останню відому адресу та/чи адвокату відповідача.⁵⁵

Серед інших довготривалих аспектів можуть бути, наприклад, запиту держави, де знаходяться активи, додаткової документації, хоча це тісно пов'язано з наведеним вище пунктом

(1), або проблеми затримок, пов'язані з перекладом ключових документів.⁵⁶

1.2.7 ФАЗА 4: РЕПАТРІАЦІЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ

Фаза 4 стосується активів, які є результатом злочинності та які розташовані в іноземних юрисдикціях. В таких випадках держава, що вимагає повернення (у якої були відібрані активи), має взаємодіяти з державою, де знаходяться активи, щоб забезпечити їхнє повернення. Найрозповсюдженішим способом повернення активів є використання двосторонніх та багатосторонніх договорів та угод. Найчастіше запити ВЮД відсилаються іноземним юрисдикціям з використанням посилення правової мотивації на основні положення Конвенції ООН проти корупції (UNCAC) або Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC). Можна використовувати двосторонні угоди про співробітництво правоохоронних органів, якщо вони існують, і їх підтримують UNTOC та UNCAC.⁵⁷ Обидві конвенції дозволяють державі, де знаходяться активи, віднімати кошти, пов'язані з виконанням запиту ВЮД, лише якщо вони є значними та надзвичайними за своєю природою і лише після консультацій з державою, що вимагає повернення,⁵⁸ хоча UNTOC також вказує, що держава, де знаходяться активи, може віднімати «розумні витрати на розслідування, судові переслідування або судові провадження з метою повернення

або отримання контролю над конфіскованою власністю»⁵⁹.

UNCAC дозволяє державі, що вимагає повернення, та державі, де знаходяться активи, укладати «угоди чи взаємоприйнятні домовленості залежно від випадку для остаточної передачі конфіскованої власності» (наприклад, спільне користування поверненими активами).⁶⁰ Такі тимчасові угоди заохочуються як засіб для стимулювання міжнародної співпраці. Можна використовувати угоди про спільне користування активами, як у випадку з США, щоб стимулювати сумісні розслідування, часто стосовно наркоторгівлі та відмивання грошей.⁶¹

Проте міжнародне повернення залишається серед основних уповільнювачів чи перешкод в загальному процесі повернення активів. Щоб справжня ефективність відповідала духу та намірам UNTOC та UNCAC в процесі повернення активів, всі держави мають зважати на низку практичних проблем, про які не згадується напяму (або згадується недостатньо) в конвенціях. Зразками таких проблем можуть бути:

- Неофіційні контакти та координація перед запитом ВЮД – це, скоріш за все, проблема, яку ігнорують багато юрисдикцій. Багато, якщо не всі, запитів ВЮД щодо вилучення, конфіскації та репатріації активів не вдаються або значно затримуються в результаті відсутності міжнародних дискусій перед запитами між партнерами щодо справи та що може знадобитися для запиту ВЮД;

- Знання, хто є партнером з повернення активів в іноземній юрисдикції – багато країн не повністю використовують (або навіть знають про це) координаційні органи Міжвідомчої мережі з повернення активів (ARIN) в іноземних юрисдикціях, – і це часто призводить до звернення не до потрібної особи і використання юридичних та операційних каналів, на які дарма витрачається час, що призводить до недостатнього успіху у вилученні, конфіскації та поверненні активів. В деяких випадках це також призводить до передачі всієї документації по справі, а не підсумків, іноземній юрисдикції;
- Відсутність виділених бюджетів для сприяння швидкій та ефективній передачі документів (наприклад, розпоряджень судових органів в державі, що вимагає повернення);
- Відсутність виділених бюджетів, які дозволяють прокурорам (або іншим важливим посадовцям) з держави, що вимагає повернення, подорожувати до держави, де знаходяться активи, щоб особисто обговорити поточні справи; як показує досвід, такі прямі обговорення набагато швидше та ефективніше просувають справи, ніж прості запити ВЮД;
- Відсутність готовності до обговорення можливого спільного користування активами; та
- Відсутність готовності до обговорення того, що

треба робити з будь-якими поверненими активами після повернення до держави, де знаходяться активи, – хоча це суперечить питанню суверенітету, це викликає занепокоєння на практиці для багатьох держав, де знаходяться активи, які не бажають політичних ускладнень через повернення активів до держави, лише щоб ці активи знову корупційно використовувалися.⁶²

1.2.8 ФАЗА 5: СОЦІАЛЬНЕ ПОВТОРНЕ ВИКОРИСТАННЯ

Остаточною, але недостатньо висвітленою метою циклу повернення активів є забезпечення реалізації чи ефективного використання повернених активів, наприклад для допомоги жертвам (наприклад, корупції або торгівлі людьми) або для спрямування таких реалізованих активів на високопріоритетні потреби розвитку, такі як охорона здоров'я, освіта та працевлаштування.⁶³

В поточній серії звітів UNICRI щодо незаконних фінансових потоків та повернених активів обговорювалася шкода через незаконні фінансові потоки та їхні руйнівні наслідки для країн, особливо тих, що розвиваються, та пріоритети (і цінності) яким треба приділити увагу при поверненні активів, пов'язаних з незаконними фінансовими потоками.⁶⁴ В цих звітах також підкреслюється, як взаємодія з громадянським суспільством може сприяти правильному та оптимальному

використанню повернених активів – громадські організації можуть робити значний вклад у виявлення проектів для соціального повторного використання.

Метою соціального повторного використання є надання справжньої цінності процесу повернення активів, спрямовуючи реалізовані активи до вражених спільнот, що врешті-решт призведе до відновлення довіри до верховенства права.⁶⁵ Це

також демонструє центральну роль повернення активів в досягненні Цілей сталого розвитку ООН.⁶⁶ Повернені та реалізовані активи можуть також використовуватися урядами для зміцнення державних ініціатив з повернення активів або суспільних проектів, як це було в Нігерії.⁶⁷ Хорошими прикладами соціального повторного використання може бути досвід, наприклад, Бельгії, Гондурасу, Італії та Великої Британії.⁶⁸

Успіх в соціальному повторному використанні конфіскованих активів⁶⁹

В **Італії** будинки та товари, конфісковані у мафії, часто передаються особам та родинам, які втратили своє житло через, наприклад, екологічні катастрофи, або надаються жінкам в складному становищі, біженцям та безхатченкам, а також жертвам організованої злочинності.

Це відбувається за підтримки ГО. Італія має успішну історію ефективного співробітництва між урядами та ГО у керуванні поверненими активами в соціальних секторах, стимулюючи стійку економіку.⁷⁰

Таким же чином, уряд **Гондурасу** тимчасово позичає вилучені чи конфісковані будинки нужденним та родинам, які постраждали від організованої злочинності.

У **Великій Британії** деякі повернені активи були інвестовані в об'єкти для молодих людей, які ризикують бути розпочати антисоціальну діяльність, за програмою CashBack for Communities.⁷¹

Проте в багатьох країнах потрібна більша прозорість стосовно реалізації та використання повернених активів. Існують випадки, коли держава, де знаходяться активи, може повернути активи, лише якщо вони використовуються з певною метою – це питання виникло переважно в результаті побоювань, що такі повернені активи знову можуть використовуватися на корупційні цілі. Коли є вагомні докази того, що ці

активи можуть використовуватися на корупційні цілі юрисдикцією, що запитує про активи, логічно, що держава, де знаходяться активи, може не хотіти їх повертати, незалежно від доведення юридичних справ до кінця. Важко визначити межу для такого рішення. Тому країнам дуже вигідно ініціювати дискусію щодо взаємовигідного результату повернення активів.

Меморандум про взаєморозуміння (МВ) між Великою Британією та Нігерією стосовно умов повернення викрадених активів, конфіскованих Великою Британією

В 2016 році Велика Британія та уряд Нігерії підписали меморандум про взаєморозуміння, де окреслювалися положення про повернення активів, викрадених у народу Нігерії та повернених Великою Британією.

В 2021 році уряд розробив Додаток I, де викладені спеціальні домовленості щодо активів, які були раніше викрадені губернатором штата Дельта Джеймсом Іборі та його співробітниками (понад чотири мільйони фунтів стерлінгів). В цьому Додатку також містяться положення щодо повернення, моніторингу та керування цими активами.⁷² Наявність спеціальних домовленостей додає впевненості та прозорості фазі керування активами, що призводить до максимально можливої оптимізації повернених активів та користі для найбільшої кількості людей, а також підвищує довіру до роботи уряду. Крім того, в Додатку міститься інформація про керування поверненими активами, які можуть надаватися нігерійській спільноті, та про щорічну публікацію звіту.⁷³

Відповідно до положень, викладених в Додатку I, повернені кошти мають спрямовуватися на певні інфраструктурні проекти, затверджені Національною асамблеєю Нігерії згідно з Законом про асигнування 2020 р. (швидкісна автомагістраль з Лагосу до Ібадану, дорога з Абуджи до Кано та Другий міст через Нігер). Контроль та моніторинг керування поверненими активами знаходиться в руках Державного інвестиційного управління Нігерії та перевіряється незалежно. Група моніторингу Федеративної республіки Нігерії була призначена відповідальною за контроль правильного застосування проектів та регулярне звітування про прогрес.⁷⁴ Принциповою метою меморандум про взаєморозуміння було переконання, що повернені активи не попадуть до рук злочинців та будуть спрямовані на проекти, що є корисними для найбідніших верств населення, і покращать доступ до правосуддя народу Нігерії.⁷⁵

Наявність таких меморандумів про взаєморозуміння покращує міжнародне співробітництво та підвищує довіру до держави, що вимагає повернення, оскільки в них викладені чіткі та прозорі процедури та правила щодо керування поверненими активами та їхнього використання. Це виконується завдяки прозорому визначенню, яка установа відповідає за певні задачі, а також наданню інформації про те, які проекти мають фінансуватися. Хоча суверенітет є важливим

принципом, такі меморандуми про взаєморозуміння показують, що принаймні на практиці при поверненні активів цей принцип може ставитися під сумнів при певних обставинах.

Незважаючи на вищесказане, реальна практика та дух відповідних міжнародних конвенцій демонструють, що держави, які вимагають повернення, мають докласти більше зусиль, щоб показати прозорість в керуванні та

«оптимізації» повернених активів (наприклад, надаючи людям простий доступ до інформації про те, як ці активи реалізуються та розподіляються).⁷⁶

Також практика показує, що держави, де знаходяться активи, мають демонструвати ініціативу для швидкого та ефективного завершення справ з повернення активів – у багатьох справах деякі країни швидко повідомляють про заморожування та вилучення активів (добре це висвітлюючи), але після цього проводиться недостатня робота з посадовцями держави, що вимагає повернення, стосовно фактичного повернення активів.⁷⁷

Оптимізація активів розглядалася на багатосторонніх форумах, в тому числі, наприклад, у відкритій Міжурядовій робочій групі з повернення активів, в якій бере участь UNICRI. Ця робоча група розробила корисні інструкції щодо ефективного керування вилученими та конфіскованими активами,⁷⁸ і цих інструкцій мають дотримуватися всі держави.

Глобальний форум з повернення активів (GFAR) також виклав десять принципів для контролю та передачі конфіскованих викрадених активів в корупційних справах.⁷⁹ П'ятий принцип визначає чітку відправну точку для соціального повторного використання та зазначає, що бенефіціарами повернених активів (без упередженості до виявлених жертв) мають бути громадяни країни, яка постраждала. Четвертий принцип щодо прозорості та відповідальності підкреслює, що спільноти та широкий загал повинні мати доступ до всієї інформації стосовно повернених активів та їх способів реінвестування.

Для подальшого підвищення прозорості та відповідальності на фазі повернення активів та їхнього реінвестування в суспільство десятий принцип закликає до тіснішої співпраці між державними органами влади, громадянським суспільством, громадськими організаціями та іншими відповідними недержавними організаціями (НДО).

02.

**Огляд
серйозних
фінансових
злочинів та
повернення
активів
в регіоні
Східного
партнерства**

2.1 Східне партнерство

Східне партнерство – це спільна ініціатива, що має на меті поглибити та зміцнити відносини між країнами-членами Європейського Союзу та шістьма партнерами у Східній Європі, а саме – Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною.⁸⁰

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) заявила, що серед сильних сторін вищезгаданих країн – «висококваліфікована робоча сила, стратегічне географічне

розташування та визнання важливості покращення бізнес-середовища».⁸¹

В межах проекту «EU4Business: від політик до дій» ОЕСР підтримує шість східних партнерів, де швидко розвивається конкуренція, диверсифікація економік та які стають міцнішими. ЄС також намагається залучити ці країни до ініціатив, які надали їм доступ до європейських ринків, наприклад завдяки угодам про асоціацію або угодам про вільну торгівлю.⁸²

Стратегічне Східне партнерство розпочалося в 2009 році після створення в 2004 році ініціативи Європейської політики сусідства (ЄПС), Східне партнерство стало прикладом. Загалом метою ЄПС є «підтримка та сприяння стабільності, безпеці та процвітанню серед сусідів з ЄС». ⁸³ Таким чином, Східне партнерство було створено на засадах спільних цінностей та правил, спільних політичних та економічних інтересів та зобов'язань, сумісної відповідальності та власності. ⁸⁴

Щоб зміцнити зобов'язання з обох боків, на Саміті Східного партнерства 2017 року країни-члени ЄС та партнери за Східним партнерством прийняли програму «20 цілей на 2020 рік» з метою підсилення економіки, керування взаємозв'язку та суспільства. ⁸⁵

Вакуум влади після розпаду Радянського Союзу зробив свій внесок в політичну та економічну

нестабільність в регіоні, що в сукупності з недостатнім верховенством права та руйнуванням інститутів створило можливість для захоплення багатств елітами, ⁸⁶ а також для розквіту організованої злочинності. Падіння Радянського Союзу також залишило низку територіальних суперечок, які продовжуються і зараз, ⁸⁷ і це додає нестабільності поточній ситуації. Крім того, вважається, що тривалий конфлікт, як-от ініційований Росією конфлікт в Україні, може сприяти діяльності організованої злочинності в Україні, що оцінюється приблизно в п'ять мільйонів доларів на добу. ⁸⁸ Подібна динаміка, пов'язана з загальною нестабільністю останнім часом, може бути основою діяльності організованої злочинності (та незаконних фінансових потоків) в молдавському Придністров'ї, грузинських регіонах Абхазія та регіон Цхінвалі (Південна Осетія) та інших в регіоні Східного партнерства, де нещодавно були конфлікти.

2.2 Серйозні фінансові злочини в регіоні Східного партнерства та ключові загальнорегіональні ініціативи, спрямовані на обмеження таких злочинів

Незаконні фінансові потоки в регіоні Східного партнерства можна оцінити майже в 29 мільярдів євро щорічно.⁸⁹ Поточна регіональна нестабільність, яку створюють післяконфліктні ситуації в країнах, що розвиваються, стримує соціально-економічний розвиток та створює ідеальне середовище для розквіту організованої злочинності.

Серйозні фінансові злочини в регіоні Східного партнерства переважно охоплюють торгівлю людьми, особливо для примусової праці та сексу, відмивання грошей,⁹⁰ контрабанду незаконних товарів та наркотиків, а також хабарництво та інші види корупції.

Серед загальнорегіональних ініціатив для стримання серйозних фінансових злочинів Європейська комісія профінансувала проект Європола, спрямований на покращення здатності країн Східного партнерства боротися з такими злочинами.⁹¹ Проект триватиме чотири роки та допоможе Європолу підтримувати співробітництво між правоохоронними органами країн Східного партнерства на стратегічному та операційному рівні. Ширшою метою цього співробітництва є створення безпечнішого середовища в

регіоні Східного партнерства, спираючись на верховенство права та співробітництво.⁹² Завдяки проекту Європейський поліцейний коледж (CEPOL) спостерігає за спеціальним підрозділом, який концентрується на поліцейському навчанні та оцінці ризиків⁹³

Проект TOPCOR (Співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю)⁹⁴ спрямований на покращення співробітництва в регіоні Східного партнерства та з ЄС у боротьбі проти організованої злочинності. Проект здійснюється за підтримки інших органів ЄС, таких як Європол, FRONTEX та Євроюст. Крім того, шість країн Східного партнерства є членами Інтерполу, тому можуть користуватися його підтримкою та досвідом, особливо через Центри національного бюро (ЦНБ), які забезпечують легку взаємодію під час розслідувань.

Кіберзлочинність

Загальнорегіональні ініціативи з боротьби з кіберзлочинністю охоплюють навчання та зустрічі, які мають на меті підвищити обізнаність та покращити процедури проти кіберзлочинності, включно з

дискусіями щодо криптовалют й електронних валют, а також даркнету.

В жовтні 2021 року Європейський Союз та Рада Європи організували засідання на тему співробітництва між розслідуваннями кіберзлочинності, розслідуваннями фінансової злочинності та розвідкою з регіону Східного партнерства. Онлайн-захід стосувався певних видів шахрайства за допомогою ІТ, віртуальних валют та в даркнеті.⁹⁵

Існує загальна згода, що країни Східного партнерства мають розвивати точні юридичні інструкції, щоб якомога більше регулювати незаконне використання криптовалют.

Торгівля людьми (ТЛ)

Щорічний прибуток від торгівлі людьми оцінюється в 30 мільярдів євро по всьому світу.⁹⁶ Регіон Східного партнерства є важливим джерелом, транзитом та призначенням для жертв торгівлі людьми. Жертви постачаються для двох основних цілей: сексуальна та трудова експлуатація. Перша переважно стосується жінок та дітей, а друга може включати вимушену злочинність.⁹⁷ Жертви можуть походити переважно з сільської місцевості з поганою освітою та недостатніми економічними й освітніми можливостями з усього регіону Східного партнерства. Це підкреслює необхідність реінвестувати успішно повернені активи у високопріоритетні потреби розвитку, серед яких – галузі освіти, працевлаштування та охорони здоров'я.

Білорусь – від Групи 3 до Групи 2 Список особливого контролю (СОК)⁹⁸

Згідно з американським звітом 2021 року, уряд Білорусі досяг успіхів в боротьбі з торгівлею людьми, тому був переведений з Групи 3 (2019–2020 рр.) до Групи 2 СОК (2020–2021 рр.). Серед основних досягнень з 2020 до 2021 року були зміни до Національного консультативного механізму (НКМ), покращення виявлення жертв та допомога їм завдяки збільшенню часу на процес виявлення (за необхідності з 30 до 90 днів) та вимога записувати свідочств дітей-жертв та свідків під час попереднього розслідування. Це корисний крок до зменшення ризику повторного травмування, оскільки жертвам не треба знову давати свідчення в суді. Крім того, жертви могли б скористатися безкоштовною юридичною допомогою та запитувати додаткові захисні заходи, такі як дистанційне свідчення.

Вірменія – від Групи 2 СОК до Групи 2

Серед інших досягнень уряд Вірменії за підтримки ОБСЄ розробив інструкцію для правоохоронних органів, інспекторів контролю за умовами праці та судових органів щодо моніторингу компаній, які могли використовуватися для незаконної торгівлі та інших видів експлуатації. Це важливий крок назустріч розробці ефективних та покращених методів запобігання торгівлі людьми та захисту жертв. Крім того, Інспекційний орган охорони здоров'я та праці вперше провів інспектування праці з 2015 року, продемонструвавши політичну та практичну волю до боротьби з торгівлею людьми.

Грузія – приклади належної практики
Уряд Грузії повністю відповідає мінімальним стандартам Закону про захист жертв торгівлі людьми США (TVPA) для усунення торгівлі людьми, продемонструвавши виразний приклад своїм сусідам з регіону Східного партнерства. Загалом, уряд Грузії збільшив звинувачення незаконних торговців та допомогу жертвам, надаючи достатню підтримку державним притулком під час пандемії COVID-19. Серед інших важливих досягнень – Грузія запровадила Службу контролю за умовами праці зі спеціальним підрозділом, який займається питаннями примусової праці та забезпечує відповідність нормам праці.⁹⁹

Наркаторгівля

Ринок наркотиків генерує понад 30 мільярдів доларів прибутку в світі щорічно, що робить його одним з найвигідніших з усіх видів злочинної діяльності.¹⁰⁰ Згідно з Оцінкою загрози серйозних злочинів та організованої злочинності (SOCTA) 2021 року, наркаторгівля є домінуючою серед серйозних та організованих злочинів в ЄС, якщо рахувати задіяних осіб та отриманий прибуток; значна кількість випадків насильства організованої злочинності пов'язується з наркаторгівлею.¹⁰¹ Наркаторгівля, як і незаконні фінансові потоки, викликає найбільше занепокоєння серед шістьох країн Східного партнерства, що шкодить на економічному, соціальному та місцевому рівнях. Вживання наркотиків може значно впливати на систему охорони здоров'я країн Східного партнерства і з економічної точки зору, через витрачання додаткових коштів на програми реабілітації наркозалежних. Це перешкоджає досягненню Цілі 3 ЦСР ООН, тобто «забезпечення здорового життя та сприяння добробуту для будь-якого віку».

Географічне розташування країн Східного партнерства є стратегічним транзитним пунктом для транснаціональної злочинності, включно з незаконною торгівлею та контрабандою. Зважаючи на близькість Близького Сходу та Туреччини, Грузія, Вірменія та Азербайджан є привабливими країнами для наркоторгівлі, особливо це стосується транзиту героїну з Ірану та Афганістану до України, Молдови та інших європейських країн.¹⁰² Так званий «Кавказький маршрут» представляє собою потужне джерело незаконного надходження груп організованої

злочинності. Героїн постачається з Вірменії, Азербайджану та Грузії до ЄС – Румунії та Болгарії – Чорним морем та сушею.¹⁰³ Перевезення вантажів та морські контейнери дуже ризикують використовуватися для перевезень наркотиків, переважно героїну та кокаїну. Цей процес приносить прибуток місцевим групам організованої злочинності та корумпованим посадовцям, збільшуючи загрозу та існування вживання наркотиків та залежності. Безвізовий режим Білорусі з Росією¹⁰⁴ робить Білорусь ідеальною країною для транзиту наркотиків.¹⁰⁵

EU4MonitoringDrugs (EU4MD)

EU4MD – це проект, який фінансується ЄС та керується Європейським центром моніторингу наркотиків та наркозалежності (EMCDDA). Метою проекту є зміцнення співробітництва з країнами регіону Східного партнерства та в цих країнах, підтримуючи реакцію державних органів влади на проблеми, пов'язані з наркотиками.

¹⁰⁶ Країни-бенефіціари отримують індивідуальне навчання та підвищують свій потенціал, а також отримують детальну інформацію та оцінку загроз щодо, наприклад, впливу виробництва наркотиків на екологію, виявлення гарячих точок, технологічних інновацій та фінансового аналізу чи карт трафіку.¹⁰⁷

Чітка та зрозуміла комунікація між державними органами влади та відповідними партнерами в інших країнах є важливою для більш точної візуалізації маршрутів наркотиків та всіх пов'язаних факторів, які можуть сприяти пришвидшеному визначенню гарячих точок та підозрюваних.

Відмивання грошей

Відмивання грошей дозволяє злочинцям розширювати свою діяльність, відбираючи економічну міць у державних та місцевих економік, а також громадян. Ті, хто відмиває гроші, використовують все більш витончені методи з використанням фінансових транзакцій та фіктивних корпорацій, що ускладнює розплування фінансових транзакцій та розуміння їхнього зв'язку зі злочинністю.¹⁰⁸

Масштаби діяльності з відмивання грошей надзвичайно важко оцінити, тому цю діяльність називають «тіньовою економікою» або «незафіксованою фінансовою діяльністю держави».¹⁰⁹ Хоча жодна державна чи міжнародна установа не може точно визначити суму грошей, що відмиваються в світі (насправді, сума змінюється щоденно), існують ризики, пов'язані з відмиванням грошей в регіоні Східного партнерства. Хоча всі

шість країн східного партнерства мають спільні вразливості, такі як надмірне використання готівки та легкість ведення бізнесу, країни в регіоні, що б там не було, насправді впроваджують контрзаходи для зменшення таких ризиків. Грузія стала хорошим прикладом; Національний банк Грузії та Служба державного нагляду за страхуванням проводять серйозні вступні екзамени та регулярно переглядають політики ліцензування.¹¹⁰

Проте такі контрзаходи можуть ще більше зміцнюватися завдяки застосуванню регіональних підходів до зменшення ризиків; це можуть бути загальнорегіональні угоди для використання більш гнучких міжнародних розслідувань наркоторгівлі (особливо це стосується відстеження, вилучення та конфіскації активів, – а також угод про сумісне використання цих активів – пов'язаних з наркоторгівлею в регіоні).

Що стосується загальнорегіональних ініціатив зі стримання відмивання грошей, Манівел – це Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Орган, який проводить постійний моніторинг, оцінює відповідність міжнародним стандартам, пропонуючи державним органам рекомендації стосовно необхідних покращень їхніх систем. В цьому контексті країни Східного партнерства користуються досвідом Манівел.

Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна є учасниками Манівел,¹¹¹ а Білорусь є учасницею Євразійської групи з боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням терористичної діяльності.¹¹²

Хабарництво та корупція

Пандемія COVID-19 призвела до додаткових проблем для країн Східного партнерства з підвищеним ризиком зловживання владою певними держслужбовцями.¹¹³ Як і в багатьох країнах, деякі політичні лідери використали кризу на свою користь, наприклад, додаючи обмеження до вже обмеженого доступу до інформації¹¹⁴ або вилучаючи вимоги до прозорості з норм державних закупівель.¹¹⁵

Проте існують позитивні ознаки того, що країни Східного партнерства вживають значних заходів для усунення корупції, особливо

після нещодавньої мобілізації загальних зусиль проти корупції в деяких країнах¹¹⁶. Наприклад, Україна оприлюднила та почала запровадження нового закону про цивільну конфіскацію. У Вірменії також з 2020 року є закон про цивільну конфіскацію, і наразі розслідується близько 300 справ. Крім того, Агентство з розшуку кримінальних активів (CARA) Молдови активно працює над відстеженням та виявленням активів, пов'язаних з корупцією. Цивільний процесуальний кодекс Грузії надає прокурорам до десяти років на відстеження та виявлення активів засуджених у певних злочинах,¹¹⁷ а в Азербайджані нещодавно заснували Управління координування питань спеціальної конфіскації.¹¹⁸

Організовані майнові злочини

Протягом політичного циклу 2018–2021 року Європейський Союз визначив організовані майнові злочини як одні з домінуючих злочинів в регіоні Східного партнерства.¹¹⁹ Організовані майнові злочини можуть здійснюватися шляхом викрадення або крадіжки зі зломом, в Європі такі злочини часто вчиняють діаспори з деяких країн Східного партнерства.¹²⁰ Це явище має негативні наслідки для країн в регіоні Східного партнерства, навіть якщо організовані майнові злочини відбуваються за їхніми межами, оскільки злочинні прибутки, отримані за кордоном, можуть використовуватися для фінансування злочинності всередині країни. Відповідно до даних

Європолу, організовані майнові злочини, які часто покладаються на купівлю та продаж викрадених товарів (переховування краденого), часто недостатньо розслідуються та становлять проблему для правоохоронних органів.¹²¹ Тим не менш, це, можливо, найочевидніша форма організованої злочинності, що напряду впливає на державний та приватний сектор, і щорічно в ЄС спостерігається понад мільйон випадків, пов'язаних з крадіжкою зі зломом.¹²²

Контрабанда товарів

Контрабанда незаконних товарів також є розповсюдженим злочином в регіоні Східного партнерства, оскільки злочинці використовують як різницю в ціні, так і близькість європейських ринків. Контрабанда цигарок з регіону Східного партнерства часто відбувається із залученням так званих «дешевих білих цигарок»; це цигарки, які незаконно виробляються в таких країнах, як Білорусь, Молдова та Україна, а потім нелегально переправляються до ЄС без сплати акцизного збору та ПДВ.¹²³ Понад 20% незаконних цигарок, які вживаються в ЄС, потрапляють зі східноєвропейських країн та прямують так званим північно-східним маршрутом, а за рік незаконно продається понад десять мільярдів цигарок.¹²⁴ Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству оцінило вартість тютюнової контрабанди в ЄС в 10 мільярдів євро в рік.¹²⁵

Ринок цигарок Білорусі є великим постачальником до ЄС, забезпечуючи

групам організованої злочинності прибуток приблизно в мільярд доларів євро щорічно.¹²⁶ В травні 2021 року Митна кримінальна служба Литви вилучила понад три мільйони пачок цигарок, вартість яких оцінюється в майже 12 мільярдів євро. Правоохоронні органи також вилучили 46,5 тон тютюну, наркотиків та контрабандної готівки.¹²⁷

Військова агресія Російської Федерації проти України також може сприяти незаконним фінансовим потокам, які можуть мати негативний вплив на економіку та стабільність в Україні та регіоні. Основні незаконні фінансові потоки в країні часто стосуються контрабанди стрілецької зброї,¹²⁸ а також торгівлі людьми¹²⁹ та фінансування тероризму.¹³⁰ Обіг вогнепальної зброї може становити довготривалий ризик, оскільки її можна використовувати в інших злочинних сферах через її універсальність. Згідно з FRONTEX, обмін інформацією зі східноєвропейськими країнами демонструє, що державні органи охорони державного кордону регулярно виявляють незаконну зброю, вибухівку та боєприпаси.¹³¹ Контрабанда зброї стала справжньою проблемою у Придністров'ї¹³² на кордоні Молдови та України.¹³³

FRONTEX також визначає нелегальні ринки викрадених автомобілів як вигідне джерело доходу для груп організованої злочинності на маршруті східних сухопутних кордонів.¹³⁴ Понад 57% випадків викрадених автомобілів під час сумісних операцій FRONTEX в 2019 році були виявлені на цьому маршруті, а 39% були знайдені на Балканах.

Використання магазинів безмитної торгівлі для контрабанди цигарок

Без надійного контролю магазини безмитної торгівлі можуть використовуватися для контрабанди цигарок. З грудня 2015 до листопад 2016 року магазини безмитної торгівлі в Придністров'ї пропонували 1,32 мільярди цигарок, 640 мільйонів з яких були насправді продані. Цей феномен створює занепокоєння щодо продажу надлишку на чорному ринку та контрабанди до ЄС.¹³⁵

Операція Joint Action Day Arktos 2¹³⁶ – Східні сухопутні кордони ЄС

Цю операцію координували FRONTEX, Фінляндія та Латвія і підтримали Інтерпол, Євроюст, Європол, Польща, Естонія, Литва та Словачія в 2020 році. Були вилучені близько 37 мільйонів незаконних цигарок, понад 1,8 тон тютюну та понад 3500 літрів нелегального палива. Ця операція демонструє, що успішний міжнародний обмін інформацією між відповідними партнерами є дуже важливим для боротьби з організованою злочинністю.

Основні ініціативи, спрямовані на зменшення наркоторгівлі, торгівлі людьми та інших видів контрабанди.

Відповідно до FRONTEX, найбільшою проблемою для митниці на маршруті східних сухопутних кордонів є контрабанда підакцизних товарів, таких як цигарки, паливо, алкоголь та викрадені автомобілі.¹³⁷ Міжнародне співробітництво між ЄС та сусідніми східними партнерами є дуже важливим для ефективного керування кордонами, щоб розвинути максимально зв'язану глобальну спільноту керування кордонами та усунути незаконну міграцію та міжнародну злочинність.¹³⁸ FRONTEX співпрацює з країнами регіону Східного партнерства завдяки Мережі аналізу ризиків Східного партнерства (EaP-RAN), яка є мережею обміну розвідувальними даними, що спрощує обмін інформацією та сумісний аналіз, та завдяки роботі офіцера зі зв'язку FRONTEX в цьому регіоні.¹³⁹ EaP-RAN працює в межах фінансованого ЄС Проекту з підвищення потенціалу інтегрованого керування кордонами Східного партнерства та охоплює всі шість країн Східного партнерства. Щомісячний обмін інформацією між FRONTEX та країнами Східного партнерства призначений виявляти тенденції, що з'являються, для підтримки стратегічного та операційного прийняття рішень.

Стабільність в регіоні Східного партнерства також можна зміцнити, підвищивши міжнародну співпрацю між сусідніми країнами в цьому регіоні. Наприклад, ЄС прагне покращити інтегроване керування кордонами (ІКК) між Молдовою та Україною, маючи на меті підвищити економічну безпеку та сталий розвиток в регіоні Східного партнерства шляхом боротьби з контрабандою та іншими міжнародними злочинами.¹⁴⁰

Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) сприяє взаємодії на кордоні Молдови та України, узгоджує прикордонний контроль та митницю та підвищує регіональну безпеку.¹⁴¹ Проект став гарним прикладом успішного міжнародного співробітництва в боротьбі проти контрабанди тютюну та наркотиків, торгівлі людьми та митного шахрайства.

JAD Finestra – Послаблення контрабандистів в регіоні Східного партнерства¹⁴²

У вересні – жовтні 2021 року FRONTEX та Румунія провели міжнародну операцію проти злочинності на східному сухопутному кордоні¹⁴³ в межах ЕМРАСТ. Операція проводилася у співробітництві з кількома країнами-членами ЄС, Молдовою, Україною, Європолом, Євроюстом, Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (ОЛАФ), Інтерполом, ВМО та EUBAM MD/UA (Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні). В результаті були виявлені 36 мільйонів нелегальних цигарок, 2360 кг тютюну, 160 000 літрів нелегального алкоголю, 44 підроблених документи та 6000 мінеральної олії. В той же час, операція призвела до виявлення 32 контрабандистів, вилучення шести викрадених автомобілів та знаходження понад 170 незаконних мігрантів та понад 190 відмов на в'їзд. Ця успішна операція дозволила працівникам правоохоронних органів обмінюватися інформацією, зміцнити співробітництво між країнами-членами ЄС та іншими країнами-учасницями (Молдова та Україна), а також обмінятися досвідом.

Успіх Азербайджану проти контрабандистів¹⁴⁴

У вересні 2021 року митниця Азербайджану попередила спробу контрабанди понад 660 кг наркотиків, переважно героїну та опіуму. Героїн перевозився до Азербайджану на іранському вантажному автомобілі, який прямував до Латвії. Розслідування показало, що точкою призначення для цього вантажу була Європа, і продемонструвало політичну та практичну волю Азербайджану до протидії діяльності організованої злочинності.

2.3 Повернення активів в регіоні Східного партнерства

Країни Східного партнерства досягають успіхів у поверненні незаконно отриманих активів. В квітні 2020 року Національні збори Вірменії прийняли закон про цивільну конфіскацію незаконних активів.¹⁴⁵ Україна впровадила цивільну конфіскацію в 2019 році,¹⁴⁶ та ухвалила перше судове рішення за справою про цивільну конфіскацію в серпні 2021 року.¹⁴⁷ Грузія зараз впроваджує закон, який надає прокурорам до десяти років на відстеження та виявлення активів засуджених за певні злочини.

Проте посадовці в країнах Східного партнерства визнають, що можна ще багато чого покращувати і багато чого робити для оптимізації повернення активів. Запровадження загальної стратегії та оперативних відповідних заходів між країнами ЄС та Східного партнерства було б корисним для успішного відстеження, заморожування, конфіскації та повернення незаконно отриманих активів.

Багато заходів, які вже існують в деяких країнах Східного партнерства, є корисними всередині країни і навіть додали б користі при застосуванні в усіх країнах Східного партнерства. Наприклад, ключовою метою спеціальних офісів повернення активів (ОПА), таких як існують в Молдові та Україні, є забезпечення доступу до кількох баз даних під одним дахом (інформація

про податки, інформація про реєстр автомобілів та земельний кадастр, банківська інформація), щоб надати таким ОПА можливість з легкістю розробляти єдині (міжвідомчі) звіти про активи, що перебувають у підозрюваних у злочинній діяльності.

Регіон повільно, але стабільно вживає заходів з цивільної конфіскації, а також виконує системний аналіз або оцінку ризиків щоб зрозуміти фінансові транзакції, пов'язані зі злочинністю.¹⁴⁸

На Саміті Східного партнерства 2017 року країни-партнери серед іншого підписали спільну декларацію щодо повернення активів.¹⁴⁹ Основними пріоритетами повернення активів були визначені «ефективні системи декларування активів та конфліктів інтересів за допомогою баз даних з можливістю пошуку» та «розвиток законодавчої бази та механізмів повернення активів та управління ними й ефективних інструментів фінансових розслідувань».¹⁵⁰ Своєчасний обмін інформацією є дуже важливим для розслідування фінансових злочинів, тому наявність солідної бази даних стає критичною для стратегічного та операційного планування.

Як підкреслює Манівел, офіси повернення активів або інші відповідні органи мають знати про останні технологічні розробки в галузі повернення активів

та фінансових злочинів, всі співробітники мають бути належним чином навчені та має бути доступ до необхідних баз даних.¹⁵¹

Ще одним основним питанням щодо повернення активів є відсутність міжвідомчої співпраці. Це стосується випадків, де немає чіткої та добре визначених організаційних структур чи цілей. В деяких випадках це можна покращити, заснувавши постійний міжвідомчий комітет з повернення активів або організувавши *тимчасові* групи.¹⁵² Відсутність міжвідомчої співпраці призводить до змішування

або збігання ролей та до конкуренції серед установ стосовно їхніх повноважень.

Крім того, відсутність статистики щодо конфіскованих активів в країнах Східного партнерства може також становити проблему. Наприклад, статистика в багатьох країнах часто демонструє, як мало конфіскується у порівнянні з тим, як багато вилучається. Розуміння лише цієї лакуни може призвести до більш цілеспрямованих політик, а також до більш корисної операційної реструктуризації.

Агентство з розшуку кримінальних активів (CARA) – Молдова¹⁵³

Нещодавно агентство CARA перевело 11 мільйонів лей викрадених активів, які раніше були вилучені, на зберігання державою. Це забезпечує прозоре керування викраденими активами. Відстеження та вилучення викрадених грошей потребує особливих методів та аналізу для розслідування та роботи, як в Молдові, так і за кордоном. Хоча CARA несе відповідальність за відстеження та вилучення кримінальних активів, судова система здійснює нагляд за конфіскацією та поверненням викрадених активів.¹⁵⁴

Деякі країни Східного партнерства демонструють регіональний приклад, роблячи позитивні кроки, стимулюючи осіб, яких звинувачують в певних злочинах, повертати активи. Це може відбуватися завдяки звільненню (амністії) або зменшенню терміна ув'язнення, якщо засуджений погоджується повернути активи та, в деяких випадках, якщо він виплачує компенсацію жертв.

Зусилля деяких країн Східного партнерства з повернення активів можуть нівелюватися внутрішньою корупцією та політичним впливом, який послаблює незалежність деяких органів.

Проте прогрес у поверненні активів все одно відбувається, але для запровадження реформ та прояву їхньої ефективності потрібен час.

Успішні розслідування та вилучення в Грузії¹⁵⁵

У квітні 2021 року Генеральна прокуратура Грузії успішно ініціювала судовий процес проти двох осіб за незаконне заволодіння 450 000 доларів. Два члена злочинної організації були звинувачені за статтею 180 Кримінального кодексу Грузії, яка передбачає від шести до дев'яти років ув'язнення. Владі Грузії вдалося успішно вилучити 420 000 доларів, які мали бути повернені компанії, яка постраждала від шахрайства.

В листопаді 2021 року Генеральна прокуратура Грузії розслідувала діяльність злочинної групи, яка складалася з місцевих та іноземних громадян, та заарештувала особу за привласнення великих сум грошей. Для цього було створено підробний сайт, де власники стверджували, що мають право та ліцензію на торгівлю на ринку криптовалюти. Жертви, яких змусили повірити в те, що вони роблять вигідні інвестиції, втратили значні суми грошей.

В листопаді 2021 року та ж структура ініціювала кримінальне впровадження *заочно*. Ця справа стосувалася голови відділу закупівель та консультанта «Об'єднаної компанії водопостачання», яка є публічною компанією. Ці особи створили неконкурентне середовище, і директор оголошеної компанії-переможця був близькою особою до обох. В обмін на перемогу у тендері задіяні особи отримали хабар у розмірі 215 000 грузинських ларі. Частина грошей була відмита через купівлю розкішного автомобіля, який був вилучений під час розслідування. Виявлені особи могли отримати звинувачення у відмиванні грошей та хабарництві.

UNICRI та повернення активів

ЄС профінансував проект, залучивши досвід Міжрегіонального науково-дослідного інституту Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI), який підтримує здатність країн Східного партнерства відстежувати та конфіскувати активи, пов'язані зі злочинною діяльністю, а також спрямовувати повернені активи на високопріоритетні потреби розвитку.

UNICRI надає технічну підтримку у вигляді менторства з певних справ, а також сприяння рівноправним місіям з партнерами в іноземних юрисдикціях, де були знайдені активи, викрадені в країнах Східного партнерства.¹⁵⁶

Державні судові фонди – Україна¹⁵⁷

У звіті 2020 року Агентство з розшуку та менеджменту активів України (АРМА) виявило потребу в запровадженні судових фондів, щоб Україна могла залучати іноземні юридичні фірми для ініціювання цивільних процесів в іноземних юрисдикціях. Проте цей механізм розкритикували, оскільки були поставлені законні питання щодо того, скільки платити іноземним юридичним фірмам (в деяких випадках – великий відсоток від повернутих активів), а також потенційних конфліктів інтересів через відсутність захисних механізмів при процедурі вибору. Цей процес також призвів до критики стосовно того, що держава певним чином делегує всю повноту своїх обов'язків з повернення активів приватним юридичним фірмам, та призвів до загальної відмови від найму іноземних юридичних фірм для ініціювання та ведення цивільних процесів в іноземних юрисдикціях.

Ретельна перевірка репутації юридичних фірм та встановлення чесних цін, зважаючи на те, що повернені активи часто можуть становити мільярди євро, – це важлива частина ролі держави. На практиці наразі ще немає доведеної єдиної методології для найму юридичних фірм для проведення іноземних судових процесів, хоча динаміка демонструє, що потрібне певне оцінювання ймовірності успіху в іноземних судових процесах перед наймом і що такі угоди мають включати обмеження вартості для держав, які вимагають повернення, якщо юридична фірма не досягла успіху, а також розумну і не диспропорційну винагороду юридичних фірм у разі успішного процесу.¹⁵⁸

Треба зауважити, що ініціювання цивільних процесів в іноземних юрисдикціях за допомогою іноземних юридичних фірм, знайомих з законами в цих юрисдикціях, є достатньо розповсюдженою практикою, а цивільні процеси (на відміну від кримінальних справ) часто можуть бути швидшими та ефективнішими для отримання судових рішень щодо конфіскації активів, розташованих в цих юрисдикціях.¹⁵⁹

03.

**Потреба у
політиках
соціального
повторного
використання
в регіоні
Східного
партнерства¹⁶⁰**

За оцінками, країни Східного партнерства втрачають загалом 29,9 мільярдів євро¹⁶¹ щорічно через незаконні фінансові потоки, пов'язані з корупцією та організованою злочинністю. Незаконні фінансові потоки (НФП) шкодять суспільству на кількох рівнях, перешкоджаючи економічному зростанню країни та примушуючи уряди перенаправляти інвестиції від таких потрібних реформ.

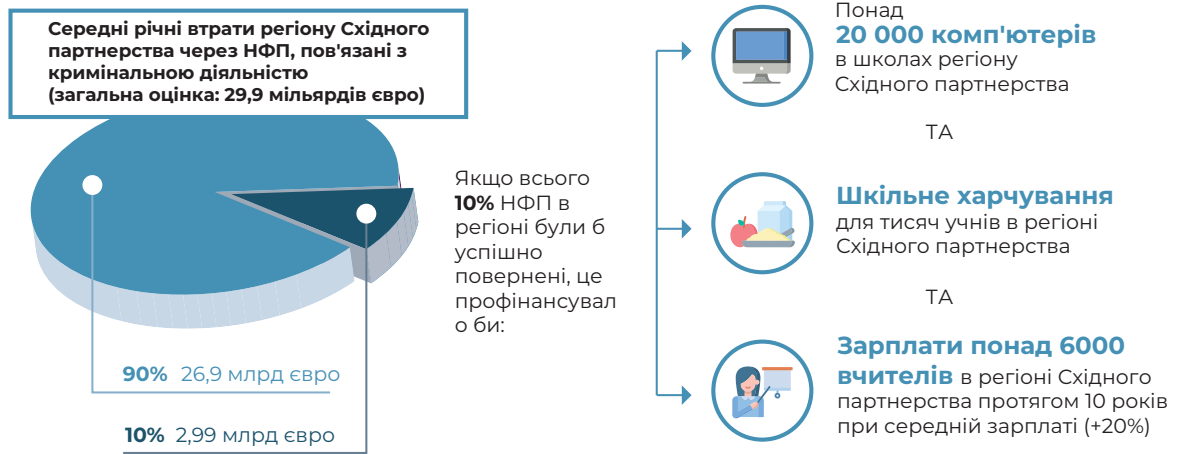
Ці втрати означають меншу кількість шкіл та лікарень, а також інших об'єктів інфраструктури, які впливають на якість життя. Такі втрати також означають меншу кількість лікарів, медсестер та лікарів.

Незаконні фінансові потоки підривають довіру суспільства до інститутів та верховенства права, створюючи середовище, в якому організована злочинність може легше процвітати, що заважає досягненню Цілі 16 Програми ООН до 2030 року (сприяння миру, правосуддю, міцним інститутам).

Неможливість встановити пріоритетність НФП означає, що країни послаблюють самі себе при досягненні для своїх громадян Цілей сталого розвитку (ЦСР), встановлених Програмою ООН до 2030 року. ЦСР охоплюють багато сфер, в тому числі зменшення бідності, освіту, гендерну рівність, мир, правосуддя, міцні інститути та верховенство права..

Як повернені активи можуть підтримати освітні галузі в регіоні Східного партнерства

Сектор освіти

Високоякісна система освіти – ключ до розвитку країни, що також позитивно впливає на економічне зростання. Тому державні інвестиції в кадрові ресурси є важливими для забезпечення «здорового життя та сприяння добробуту для будь-якого віку» (Ціль 3 Програми до 2030 року).

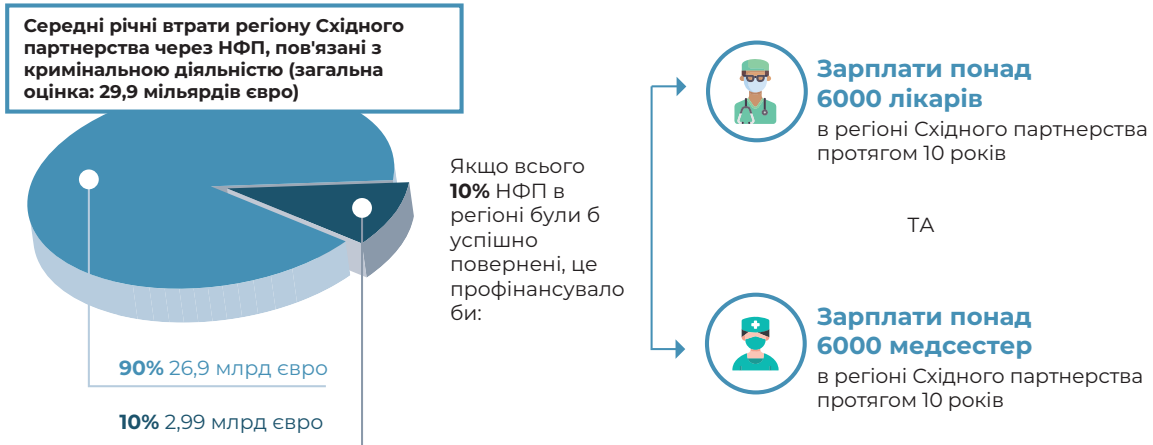
Хоча освітня галузь отримує все більше уваги та фінансування урядами в регіоні Східного партнерства, вона все ще значно відстає.

Галузь освіти в деяких країнах Східного партнерства може наразитися на небезпеку через недостатній рівень цифровізації (наприклад, відсутність комп'ютерів, доступних для вчителів), а також через шкільні програми, які не відповідають навичкам, яких потребують роботодавці в 21

столітті, і низькі зарплати вчителів. Останнє явище може призвести до підвищення сприйнятливості вчителів до, наприклад, отримання хабарів в обмін на хорошу оцінку (що сприяє соціально-економічній нерівності серед учнів)¹⁶² і може знизити прагнення молодих спеціалістів до початку кар'єри в освіті.

Успішне повернення 2,99 мільярдів євро (10% від оцінки НФП в регіоні Східного партнерства) могло б покрити зарплату понад 6000 вчителів в регіоні за десять років при середній зарплаті по державі з 20% надбавкою.¹⁶³ Крім того, такі повернені активи могли б профінансувати тисячі шкільних приналежностей, таких як книги, ручки, парти та ноутбуки,¹⁶⁴ а також шкільні обіди; для багатьох сімей останній пункт є важливим

Як повернені активи можуть підтримати галузі охорони здоров'я в регіоні Східного партнерства

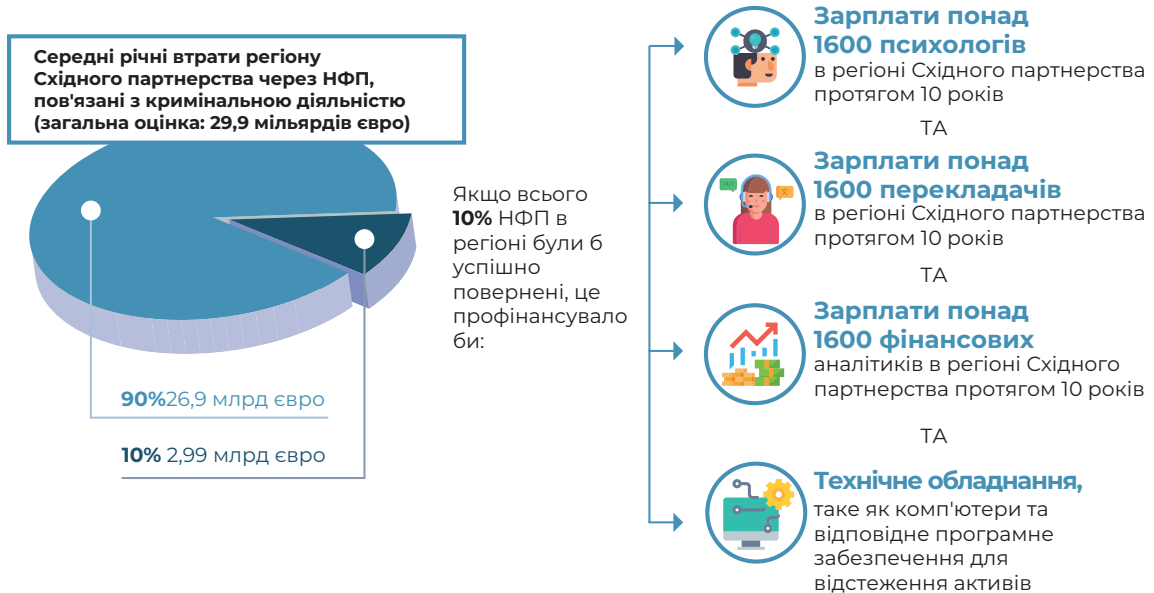
Сектор охорони здоров'я

Таким же чином, ефективний та доступний сектор охорони здоров'я дуже впливає на добробут населення, наприклад, зменшуючи показники смертності серед немовлят та матерів. Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму, інвестування в систему охорони здоров'я підвищує продуктивність, зменшуючи хворобливість, яка перешкоджає перспективам працевлаштування та розвитку людського потенціалу.¹⁶⁵ Серед проблем, які стосуються сектора охорони здоров'я в деяких країнах Східного партнерства, – довгі черги, низькі зарплати лікарів та медсестер і корупція. Це ще більше загострюється пандемією COVID-19,

коли системи охорони здоров'я майже всіх країн Європи та світу зазнали значного напруження.

Якщо б країни Східного партнерства успішно повернули лише 10% того, що втрачається щороку на незаконні фінансові потоки, це б покрило витрати на зарплату понад 6000 лікарів та 6000 медсестер в усьому регіоні протягом десяти років.¹⁶⁶ Разом з належним навчанням та технічними матеріалами та засобами такі людські ресурси могли б підвищити можливості секторів охорони здоров'я в регіоні Східного партнерства, що призвело б до здоровіших родин та спільнот.

Як повернені активи можуть підтримати системи кримінального судочинства в регіоні Східного партнерства

Підтримка персоналу, що сприяє розслідуванням кримінального судочинства

При достатньому навчанні психологи могли б стати важливою допомогою для систем кримінального судочинства кожної країни Східного партнерства, роблячи свій внесок в добробут жертв, особливо жінок та дітей, які могли постраждати від гвалтування, домашнього насильства та торгівлі людьми.

Таким же чином, перекладачі могли б допомогти пришвидшити міжнародні розслідування та процеси повернення активів; письмові перекладачі могли б сприяти вчасному та точному поданню запитів ВЮД до іноземних юрисдикцій, а усні перекладачі могли б допомагати більш гнучким міжнародним

контактам з партнерами в іноземних юрисдикціях.

Незважаючи на те, що майже всі організовані злочинні групи орієнтовані на прибуток, всі країни регіону Східного партнерства мають оптимізувати паралельні фінансові розслідування як стандартну практику у справах, що стосуються серйозних фінансових злочинів. Для цього їм потрібно залучити до прокуратури та правоохоронних органів фінансових аналітиків.

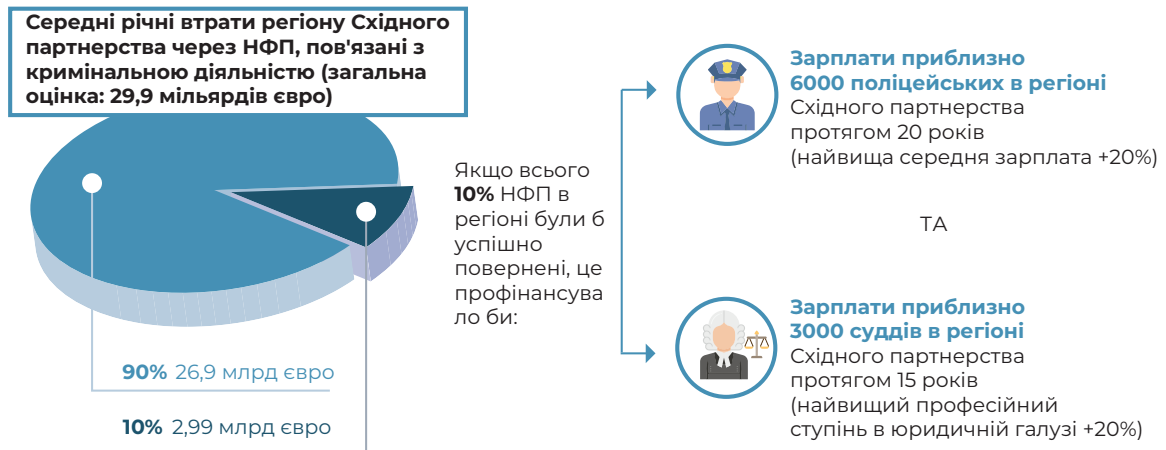
Примітно, що Прокуратура Грузії та Антикорупційне агентство Служби державної безпеки Грузії найняли два та чотири фінансових аналітики

відповідно, які допомагають слідчим та прокурорам в паралельних фінансових розслідуваннях. Більшість прокурорів та поліцейських не є фінансовими експертами. Банкові та інші фінансові транзакції треба аналізувати на більш технічному рівні, щоб визначити відмивання грошей та інші незаконні фінансові потоки (в тому числі ухилення від сплати податків), і треба мати можливість перекладати та передавати цю інформацію прокурорам та суддям (або податковим органам).

Якщо б країни Східного партнерства успішно повернули лише 10% щорічних оцінюваних втрат в регіоні Східного партнерства і якщо б вони інвестували ці гроші в покращення роботи правоохоронних органів, це б покрило велику частину витрат. Наприклад, це б покрило витрати на зарплати понад 1600 психологів, перекладачів та фінансових аналітиків протягом 10 років.¹⁶⁷ Загальна сума ще дозволила б інвестувати в технічне оснащення, таке як комп'ютери та відповідне програмне забезпечення для відстеження активів.

Як повернені активи можуть підтримати правозастосувальні галузі в регіоні Східного партнерства

Підтримка органів юстиції та поліції в регіоні Східного партнерства

В цьому дослідженні оглядаються потреби та слабкі сторони правоохоронних органів в країнах Східного партнерства. Великою проблемою, яка навіть погіршується, є дуже низька зарплата працівників правоохоронних органів в усіх шести країнах Східного партнерства. Як і в освітній галузі, це явище може призвести до зменшення молодих та мотивованих осіб, які бажають будувати кар'єру в цьому напрямку, і сприяти середовищу, в якому зручно брати хабарі. Ця динаміка може ускладнювати довіру громадян до інститутів судочинства, зміцнюючи середовище, де корупція та організована злочинність підтримують одна одну за рахунок суспільства та держави.

Залучення мотивованих суддів та поліцейських при вже існуючій найвищій середній зарплаті для цієї категорії працівників (з надбавкою в 20%) може призвести до зменшення вразливості до хабарів, оскільки низькі

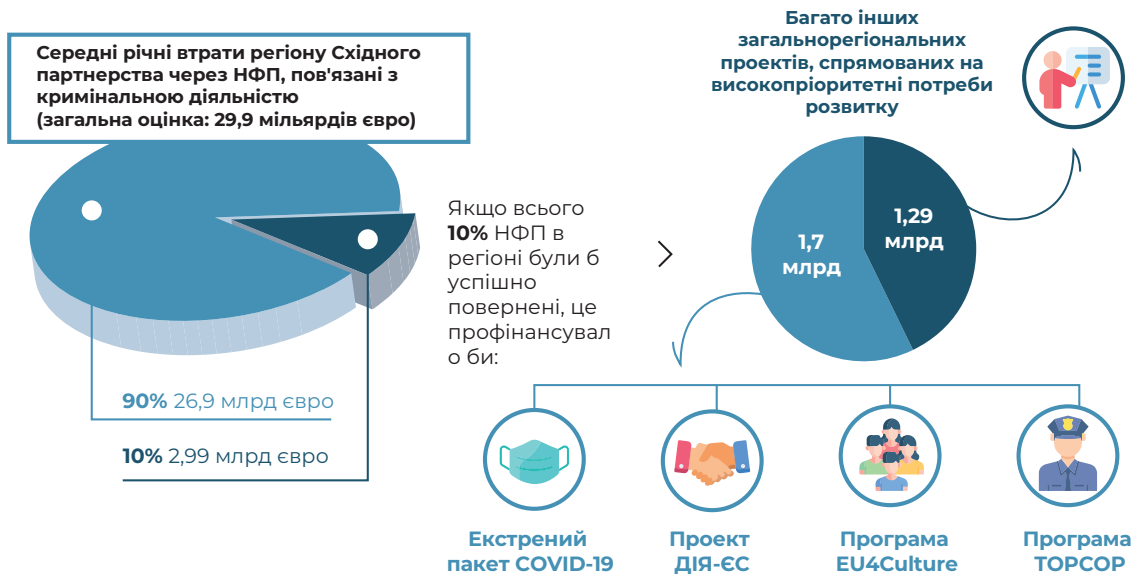
зарплати часто називають причиною збільшеного ризику сприйнятливості до корупції.¹⁶⁸

Проте підвищення зарплат недостатньо для зменшення корупції при відсутності ефективного керування та контролю за зловживаннями, ресурсами та персоналом.¹⁶⁹

Успішне повернення лише 10% оцінюваних незаконних фінансових потоків в країнах Східного партнерства кожного року могло б покрити витрати на зарплату 6000 поліцейських (1000 на країну) протягом 20 років з урахуванням найвищої середньої зарплати для цієї категорії працівників (з надбавкою в 20%) в кожній країні Східного партнерства.¹⁷⁰

Також країни Східного партнерства можуть найняти по 500 додаткових суддів, загалом 3000 суддів, за середню зарплату в країні найвищого професійного ступеню в юридичній галузі плюс 20% протягом 15 років.¹⁷¹

Як повернені активи могли б профінансувати важливі проекти

Фінансування важливих проектів

Східне партнерство отримує користь від багатьох проектів, як з Європейського Союзу, так і від інших міжнародних організацій, таких як Світовий банк, ОБСЄ та ОЕСР. Завдяки проекту EU4Business малі та середні підприємства (МСП) в країнах Східного партнерства в 2019 році отримали підтримку з бюджетом близько 790 мільйонів доларів євро. 116 проектів допомогли МСП, покращивши доступ до фінансів, сприяючи покращенню норм та надаючи можливості для торгівлі. Ініціатива EU4Business в регіоні Східного партнерства допомогла отримати прибуток в 1,3 мільярди євро та майже 120 000 нових робочих місць, збільшивши експорт на 5,9%.¹⁷²

В розпал пандемії COVID-19 в червні 2020 року Європейська комісія надала країнам Східного партнерства екстрений пакет для термінових потреб та для середньострокового соціального та економічного відновлення (до 900 мільйонів євро).¹⁷³

Серед інших проектів, фінансованих ЄС:¹⁷⁴

- Програма EU4Culture з бюджетом в 7,8 мільйонів євро спрямована на підтримку соціального розвитку в регіоні;
- Проект ДІА-ЄС з бюджетом в 14,5 мільйонів євро спрямований на зміцнення можливостей для підвищення регіонального та міжнародного співробітництва

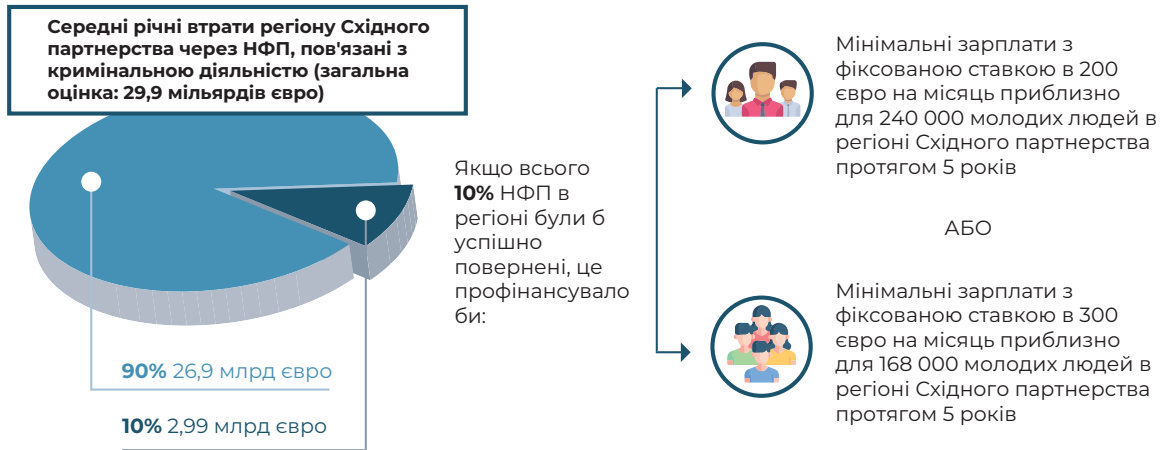
в боротьбі проти організованої злочинності та наркоторгівлі; і

- Програма TOPCOR з бюджетом в 6 мільйонів євро спрямована на зміцнення співробітництва правоохоронних органів проти організованої злочинності.

Якщо їх розглядати разом, бюджети цих проектів складають менше, ніж

10% від того, що регіон Східного партнерства втрачає щороку через незаконні фінансові потоки. Повернення 10% незаконних фінансових потоків в регіоні Східного партнерства (2,99 мільярдів євро)¹⁷⁵ покрило б бюджети вищезгаданих ініціатив (1,7 мільярдів євро) та дозволило б спрямувати міжнародну підтримку на інші, високопріоритетні потреби.

Як повернені активи могли б профінансувати мінімальні зарплати в регіоні Східного партнерства

Мінімальні зарплати в регіоні Східного партнерства

Якщо б регіон Східного партнерства повернув лише 10% того, що, за оцінками, втрачається щороку на незаконні фінансові потоки, це б покрило витрати на мінімальні зарплати для понад 240 000 людей в усьому регіоні протягом п'яти років (близько 40 000 на країну).¹⁷⁶

З іншого боку, пріоритет повернення принаймні 10% НФП в регіоні може профінансувати витрати на мінімальні

зарплати, встановлені, наприклад, на рівні 300 євро на місяць, для близько 168 000 молодих людей в регіоні Східного партнерства (приблизно 28 000 на країну) протягом п'яти років.

Ця сума має продемонструвати потенційну вигоду та користь, якщо б регіон Східного партнерства успішно повернув лише невелику частину (10%) грошей, які були втрачені на незаконні фінансові потоки.

04.

Рекомендації

1. Скласти регіональні угоди та стандарти для стимулювання повернення активів, пов'язаних з організованою злочинністю (та корупцією на високому рівні)

Паралельно з меморандумами про взаєморозуміння та двосторонніми угодами країни Східного партнерства можуть розглянути регіональну угоду, спрямовану на оптимізацію вилучення та конфіскації незаконно отриманих активів, а також на обмін інформацією при поверненні таких активів. Така угода може встановлювати певні стандарти для впровадження та інструкції для дотримання (відповідно до національної законодавчої бази та існуючої належної практики) стосовно визначення координаційних органів для сприяння поверненню активів, визнання кримінальних та позакримінальних рішень для вилучення та конфіскації активів та, якщо це можливо, визнання заочних ухвалень, якщо держава, що вимагає повернення, може продемонструвати, що вона вжила всіх розумних заходів для інформування звинуваченого про кримінальне провадження проти нього та надала звинуваченому всіх розумних можливостей для захисту в суді.

В такій угоді також можуть викладатися умови для обміну інформацією, в тому числі інформацією стосовно реєстрації автомобілів, податків, земельного кадастру та банківською інформацією, а також інформацією про відомих партнерів та пов'язані юридичні особи, якщо ці дані

використовуються виключно для розслідування. Така угода також може визначати оптимізовані протоколи для пришвидшення міжнародної співпраці та підкреслювати важливість проведення паралельних фінансових розслідувань в усіх справах щодо серйозних фінансових злочинів.

Впровадження чіткої бази для повернення та обміну незаконно отриманими активами може сприяти взаємодопомозі між країнами, пришвидшуючи процедури та демонструючи корисні приклади взаємодії для країн за межами регіону Східного партнерства. Така регіональна угода може також сприяти прийняттю та впровадженню по всьому регіоні механізмів цивільної конфіскації та/або домовленості приймати рішення щодо цивільної конфіскації в регіоні Східного партнерства.

2. Забезпечити проведення паралельних фінансових розслідувань в справах, що стосуються організованої злочинності

Країни Східного партнерства мають обов'язково розглянути запровадження паралельних фінансових розслідувань в усіх розслідуваннях, пов'язаних з серйозними фінансовими злочинами. «Похід за грошами» має бути стандартною правозастосувальною та звинувачувальною практикою майже в усіх випадках, що стосуються фінансових злочинів в країнах Східного партнерства.

3. Збільшення внутрішньої та міжнародної співпраці

Країни Східного партнерства можуть розглянути міцніші механізми для оптимізації міжвідомчого співробітництва в процесі повернення активів (відстеження, заморожування, вилучення, конфіскація, повернення, керування) на державному рівні. Такі механізми мають включати умови для своєчасного обміну інформацією. Мають бути чітко визначені ролі в процесі фінансового розслідування та повернення активів. Чітко визначені ролі також сприятимуть більш ефективній регіональній та міжнародній співпраці.

4. Інвестувати в регіональне навчання, навчальні візити, семінари та заходи з обміну знаннями

Разом з поточним навчанням, яке надається через програми з технічної підтримки ЄС, країни Східного партнерства мають розглянути інвестування в регіональне спеціалізоване та технічне навчання для спеціалістів правоохоронних органів та органів юстиції, а також фінансових аналітиків, які мають підтримувати цих посадовців та митників. Цього можна досягти шляхом організації навчальних візитів, зустрічей, семінарів та конференцій, де експерти високого рівня в галузі повернення активів та незаконних фінансових потоків можуть розповісти про найкращий досвід. Це надасть правоохоронним органам та відповідним

зацікавленим особам можливість частіше зустрічатися, зміцнюючи міжнародні робочі відносини.

Навчання та інші заходи з підвищення компетентності мають стосуватися осіб, задіяних в правозастосувальній галузі (наприклад, фінансових аналітиків), щоб поінформувати їх, наприклад, про нові та ефективні методи фінансового розслідування, такі як розплутування транзакцій з віртуальними валютами та блокчейном.

5. Проводити оцінку загрози регіональної організованої злочинності

Щоб краще виявляти та зрозуміти тенденції організованої злочинності, а також *modus operandi* в регіоні Східного партнерства, країни Східного партнерства мають розглянути розвиток власної оцінки загрози регіональної організованої злочинності. Це сприятиме характерним для регіону інструкціям та рекомендаціям, а також прийняттю політичних рішень. Проведення таких оцінок також продемонструвало б регіональну волю до усунення багатьох загроз, викликаних організованою злочинністю в країнах Східного партнерства. Спираючись на такі оцінки та обмін інформацією, митниця та інші працівники правоохоронних органів могли б виявляти більш цілеспрямоване навчання, необхідне для протидії поточним та майбутнім загрозам, а також розуміти цінність вилучень та конфіскацій.

6. Особистий міжнародний діалог для вирішення справ, які розглядаються

Належна практика продемонструвала цінність особистого діалогу з міжнародними партнерами, цей метод показав, що він є більш ефективним та орієнтованим на результат, ніж віртуальні зустрічі, а також ніж обмін письмовими документами. Країни Східного партнерства мають ретельно розглянути збільшення регулярних особистих діалогів з координаційними органами поліції та прокуратури в регіоні та партнерами в інших юрисдикціях. Країни Східного партнерства мають більше співпрацювати з відповідними агентствами та органами міжнародних організацій та Європейського Союзу для сприяння (наприклад, за можливості покриття видатків на них) такому діалогу, орієнтованому на результат.

7. Зміцнити діалог із громадянським суспільством та забезпечити прозоре керування поверненими активами

Країни Східного партнерства повинні розглянути можливість вдосконалення механізмів регулярного діалогу та зворотного зв'язку з громадянським суспільством та громадянами, особливо з питань, що стосуються розподілу успішно повернутих активів. Наявність прозорої системи зворотного зв'язку збільшить відчуття публічної участі в рішеннях уряду, а також сприятиме гнучкішій реакції

на виявлені потреби, особливо стосовно ізольованих спільнот. Формування нового партнерства з громадськими організаціями може забезпечити інноваційні підходи до повернення активів та встановити зв'язок з системами моніторингу та розслідування НФП. Також треба приділити увагу покращенню ефективності та прозорості розподілу повернутих активів та визначенню програм, підтримуваних спільнотою, на які будуть розподілятися повернені та реалізовані активи, використовуючи, наприклад, політики, подібні тим, які були прийняті в Італії, Гондурасі та Великій Британії. Цій фазі циклу повернення активів можуть сприяти, якщо необхідно, зовнішні треті сторони, такі як ООН або Світовий банк.

8. Запровадити процедуру використання цивільної конфіскації незаконно отриманих активів як загальноприйняту практику, а не лише як виключення в системі кримінального судочинства регіону

Країни Східного партнерства мають розглянути прийняття або підтримку цивільної конфіскації та інших позакримінальних механізмів для вилучення та конфіскації активів. Справи щодо відмивання грошей часто дуже тривалі, і до розпорядження про конфіскацію можуть пройти роки. Серед інших аспектів, це створює часто виправдане сприйняття громадськістю того, що система кримінального судочинства занадто повільна у вилученні активів.

Тому країни Східного партнерства мають розглянути створення та/або посилення механізмів позакримінального вилучення та конфіскації активів без необхідності в паралельних кримінальних розслідуваннях, які довго розглядаються. Із впровадженням цивільної конфіскації (процеси проти майна з належними процедурами для будь-якої особи, яка претендує на ці активи) це може скоротити час на конфіскацію активів з кількох років до кількох місяців, як вже продемонструвала Україна в нещодавньому використанні цивільної конфіскації. Це підвищує впевненість населення в судовій системі (та може сприяти фінансуванню правоохоронних органів, завдання яких полягає в боротьбі з організованою злочинністю та корупцією).

9. Зменшити ступінь необхідного зв'язку незаконно отриманих активів з певним злочином

Країни Східного партнерства, які ще не запровадили цей підхід, мають розглянути зменшення ступеню, при якому суди повинні визначати, чи пов'язані активи зі злочинною діяльністю, особливо в справах щодо відмивання грошей (наприклад, визначення того, чи активи, скоріш за все, пов'язані зі злочинною діяльністю, не чи пов'язані вони з певним злочином в певний день). Без цього дух та наміри законів, які дозволяють судам приймати такі рішення, можуть продовжувати бути безцільними та марними.¹⁷⁷ Це може підсилюватися, наприклад, регіональними угодами, які чітко

визначають необхідні стандарти для країн Східного партнерства в цьому напрямку, щоб забезпечити ступінь узгодженості.

10. Забезпечити продовження системами кримінального судочинства по всьому регіону процесів проти активів осіб, звинувачених в серйозних фінансових злочинах, при будь-яких обставинах

В країнах Східного партнерства, які ще не запровадили цей підхід, мають дозволятися процеси проти незаконно отриманих активів, навіть якщо місцезнаходження звинуваченого є невідомим, оскільки він є втікачем (якщо держава демонструє, що вона вжила всіх розумних заходів для інформування звинуваченого). Крім того, процеси проти незаконно отриманих активів мають продовжуватися, навіть якщо відповідач помирає до завершення кримінальної справи або вважається психічно чи фізично непридатним для участі в справі.

Це відповідає принципу, що «злочин не має окупатися», навіть якщо кримінальні активи записані на ім'я інших, окрім тих, хто отримав активи сумлінно та не знаючи, що вони мають незаконне походження.

Визначення чітких цілей та стандартів на регіональному рівні завдяки регіональним угодам про співробітництво ще більше сприяло б розробці політик урядами країн Східного партнерства в цьому напрямку.

11. Публікувати чіткі та однозначні політичні заяви щодо НФП/ВГ та повернення активів

Країни Східного партнерства мають опублікувати чіткі та однозначні заяви та політики стосовно НФП/ВГ та пріоритету збільшення міжнародного співробітництва у вилученні та конфіскації активів, пов'язаних з діяльністю організованої злочинності (а також корупцією). Оприлюднення таких політик може мотивувати правоохоронні органи, митницю та податкові органи для покращення результатів стосовно вилучення та конфіскації.

12. Посилити контроль за фінансовими установами

Слід розглянути питання посилення контролю за фінансовими установами з метою повідомлення про підозрілі транзакції та успішного виявлення власників банківських рахунків, компаній та фондів. Фінансовий сектор часто може недбало відноситися до таких звітів, якщо не буде розумних санкцій, таких як призупинення банківської активності або розпорядження про остаточне закриття окремих підприємств, які не надають достатньої звітності по підозрілу діяльність. Належна практика в інших регіонах продемонструвала, що підприємства, які мають звітувати (в тому числі банки) швидко покращують якість терміни звітності, коли стикаються з реальною загрозою призупинення або закриття.

13. Запровадити тривалі загальнорегіональні кампанії з інформування та протидію шахрайській діяльності

Зважаючи на те, що шахрайство (та онлайн-шахрайство, яке постійно збільшується) є розповсюдженим злочином в регіоні Східного партнерства (а також в інших регіонах), підвищення інформованості громадян про виявлення ознак шахрайства дуже допомогло б країнам Східного партнерства. Збільшення охоплення вразливих та маргінальних груп в спільнотах може підвищити їхню стійкість до умов, запроваджених організованими злочинними групами та іншими шахраями, таким чином обмежуючи можливості для розквіту злочинності. Це можна підсилити завдяки започаткуванню обміну між країнами Східного партнерства належним досвідом щодо розвитку та запровадження таких кампаній з інформування, що стало б гарним прикладом для регіонального співробітництва на глобальному рівні.

14. Вдосконалення норм використання готівки

Країни Східного партнерства можуть наражатися на високий ризик відмивання грошей через послаблені правила та процеси щодо використання готівки. Це можна покращити, наприклад, вилучаючи банкноти високого номіналу, встановлюючи обмеження для готівкових розрахунків та, якщо це ще не було зроблено, стимулюючи електронні альтернативи, в тому

числі електронні виплати всіх зарплат. Забезпечення певного рівня послідовності в правилах використання готівки в країнах Східного регіону призведе до зміцнення регіону, в якому країни будуть максимально узгоджені, щоб було якомога менше лазівок для використання злочинцями.

15. Презентувати використання відстроченої конфіскації в регіоні

Там, де це ще не застосовується, країни Східного партнерства мають розглянути впровадження або зміцнення законодавчої бази, яка демонструє, що, якщо відповідача звинуватили у серйозному фінансовому порушенні, суд може на свій розсуд видати розпорядження про відстрочену конфіскацію – наприклад, розпорядження щодо того, що тепер існує правова презумпція, що всі активи звинуваченого, отримані за, наприклад, останні п'ять чи десять років тепер вважаються незаконно отриманими, якщо звинувачений це не оскаржить. Відстрочена конфіскація довела свою користь в боротьбі з незаконним отриманням активів та забезпеченням їхнього повернення.

16. Встановити застосування процесів щодо неправомірного збагачення як норму в системі кримінального судочинства регіону

Країни Східного партнерства мають розглянути, якщо це ще не зроблено, гнучких механізмів, таких як неправомірне збагачення або непояснений добробут. Проте держава має ще продемонструвати суду, що активи особи значно перевищують її задекларовані доходи – наприклад, в податкових звітах особи чи щорічних деклараціях активів посадовця. Якщо держава виявила такий випадок, відповідач має право це спростувати, продемонструвавши, що ці активи були отримані в законний спосіб. Неможливість надати достатні докази призведе до розпорядження про конфіскацію таких активів. Механізми для розпоряджень щодо неправомірного збагачення або непоясненого добробуту були успішно використані в багатьох країнах, в тому числі, наприклад, у Великій Британії.

17. Збільшити використання угоди звинувачення з підсудним та примирення в регіоні Східного партнерства

Країни Східного партнерства мають розглянути використання більш гнучких механізмів для примирення. Це можна зробити, дозволивши звинуваченому повернути незаконно отримані активи в обмін на більш легкий вирок. Через велику кількість справ у прокурорів та суддів використання угоди звинувачення

з підсудним може значно пришвидшити процеси, зменшити навантаження та підвищити загальне позитивне сприйняття ефективності роботи правосуддя.

18. Запровадити політику для виявлення та зменшення ризиків з віртуальними активами

Слід розглянути питання регулярного перегляду політик та забезпечувати постійно оновлюване навчання відповідних посадовців, щоб виявляти та зменшувати ризики через зловживання криптовалютами. Жоден регіон в світі ще не має пріоритетної думки в цьому напрямку; інвестиції в технології, що розвиваються (в тому числі покращені алгоритми), які використовуються для виявлення підозрілих транзакцій та зловживання криптовалютами, або для розблокування блокчейнів, які використовуються в злочинних цілях, будуть корисними для країн Східного партнерства та пропонують можливості для регіону Східного партнерства стати лідером в цій області.

19. Забезпечити існування спеціальних офісів повернення активів (або схожих механізмів) в кожній країні Східного партнерства, щоб оптимізувати міжнародну співпрацю

Наявність єдиного координаційного органу для сприяння відстеженню, заморожуванню, вилученню, конфіскації та поверненню

незаконно отриманих активів довела свою максимальну ефективність для повернення активів. Тому, наприклад, в усьому Європейському Союзі існують спеціальні офіси повернення активів. Офіси повернення активів зазвичай за запитом правоохоронних органів проводять відстеження активів осіб, яких підозрюють в незаконній фінансовій діяльності, і керування цими активами після вилучення або конфіскації. На відміну від цього, правоохоронні органи (наприклад, поліцейські та прокурори) займаються фактичним вилученням таких активів. Тому розташування таких офісів повернення активів, наприклад, в генеральній прокуратурі або міністерстві внутрішніх справ (поліції) викликає небезпеку конфлікту інтересів; установа, яка відповідає за вилучення активів, не має бути тією ж установою, що відповідає за керування такими вилученими активами, оскільки це може сприяти неправомірним вилученням. Тому потрібні окремі офіси повернення активів. В таких офісах повернення активів мають працювати особи, які під одним дахом мають доступ до багатьох баз даних (наприклад, земельний кадастр, реєстр автомобілів, податкова база, реєстр компаній та банківська інформація), щоб допомагати поліції та прокурорам надавати міжвідомчі звіти про активи, що перебувають у підозрюваних у злочинній діяльності (або у членів родини чи відомих партнерів, оскільки часто ті, хто відмиває активи, зазвичай не відмивають їх від свого імені). Країни Східного партнерства мають забезпечити комплектацію таких офісів повернення активів

кваліфікованим персоналом з конкурентними зарплатами, щоб забезпечити їхнє утримання та щоб цей персонал завжди був в курсі найновітніших методів відстеження та керування активами.

---

20. Призначити спеціалізованих прокурорів та суди для роботи з організованою злочинністю та корупцією на високому рівні

Там, де це ще не було зроблено, країни Східного партнерства мають розглянути створення спеціалізованих прокуратур та спеціалізованих суддів для полегшення винесення рішень

стосовно справ, пов'язаних з діяльністю організованої злочинності (або іншими фінансовими злочинами, наприклад корупцією), з повноваженнями більш ефективного вилучення та конфіскації активів, пов'язаних з такою злочинністю. Такі повноваження мають охоплювати можливість наказів про конфіскацію активів, якщо вони пов'язані зі злочинністю загалом, а не обов'язково з певним злочином в певний час. Виключення можуть робитися для сторонніх добросовісних бенефіціарів, які отримали або купили власність без обґрунтованого знання, що ці активи є результатом злочину.

Пов'язані публікації

Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Тунісі

<http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-and-Asset-Recovery-in-Tunisia>

Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Україні

<http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-and-Asset-Recovery-in-Ukraine>

Незаконні фінансові потоки та розшук активів в Республіці Азербайджан

<http://www.unicri.it/News/Illicit-Financial-Flow-Asset-Recovery-Republic-Azerbaijan>

Незаконні фінансові потоки та розшук активів в Республіці Вірменія

<http://www.unicri.it/sites/default/files/2021-05/Libya%20EN.pdf>

Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Лівії

<http://www.unicri.it/sites/default/files/2021-05/Libya%20EN.pdf>

Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Грузії

<http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-and-Asset-Recovery-in-Georgia>

Незаконні фінансові потоки та розшук активів в Республіці Молдова

<http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-Asset-Recovery-Moldova>

ПРО UNICRI

Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI) був створений у 1968 р. Відповідно до Резолюції Економічної та громадської ради 1086 В (XXXIX) 1965 року, яка вимагала розширення діяльності Організації Об'єднаних Націй у сфері попередження злочинів та кримінального судочинства. Інститут є автономною установою і управляється Опікунською радою. Працюючи в рамках широкого кола своїх повноважень щодо розробки та реалізації вдосконалених політик та дій у галузі запобігання та контролю за злочинністю, місія UNICRI полягає в просуванні правосуддя, запобігання злочинності, безпеці та верховенству права на підтримку миру, прав людини та сталий розвиток. Робота UNICRI зосереджена на Цілі 16 Порядку денного для сталого розвитку до 2030 року, яка зосереджена на сприянні мирним, справедливим та інклюзивним суспільствам, вільним від злочинів та насильства. Справедливість, попередження злочинів та верховенство права є основою боротьби з бідністю та зменшенням нерівності, одночасно сприяючи економічному зростанню та стабільності та охороні навколишнього середовища. UNICRI підтримує уряди та міжнародне співтовариство в цілому у боротьбі зі злочинними загрозами соціальному миру, розвитку та політичній стабільності.

Цілями UNICRI є:

- покращити розуміння проблем, пов'язаних зі злочинністю;
- сприяти розвитку справедливих та ефективних систем кримінального судочинства;
- підтримувати дотримання міжнародних документів та інших стандартів; та
- сприяти міжнародному співробітництву правоохоронних органів та судовій допомозі.

Серед поточних пріоритетів Інституту:

- Штучний інтелект та робототехніка в контексті попередження злочинів та кримінального судочинства;
- Пом'якшення хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних ризиків;
- Кіберзлочинність;
- Незаконні фінансові потоки та повернення активів;
- Незаконна торгівля дорогоцінними металами та дорогоцінними каміннями;
- Екологічні злочини;
- Туризм та безпека основних подій;
- Насильницький екстремізм (включаючи реабілітацію та реінтеграцію насильників-екстремістів);
- Захист вразливого населення та жертв;
- Ювенальна юстиція; та
- Посилення міжнародного кримінального права.

Авторське право

© Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя (UNICRI), 2021 Viale Maestri del Lavoro, 10, 10127 Torino – Italy

Тел.: + 39 011-6537 111 / **Факс:** + 39 011-6313 368

Вебсайт www.unicri.org - **E-mail:** unicri.publicinfo@un.org

Бібліографія:

- 1 Global Financial Integrity. (2017) *Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005-2014 Global Financial Integrity*. https://gfintegrity.org/wp-content/uploads/2017/05/GFI-IFF-Report-2017_final.pdf
Конвертація валют згідно з IRS. (2017). <https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/yearly-average-currency-exchange-rates>
- 2 Ця цифра розраховується на основі даних, отриманих з низки звітів UNICRI про НФП, які можна знайти на <http://www.unicri.it/publications>. Див. також: Kar, Dev, and Joseph Spanjers. *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2004-2013. Global Financial Integrity, 2015*, https://secureservercdn.net/45.40.149.159/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2015/12/IFF-Update_2015-Final-1.pdf?time=1597255783
- 3 Див. також три протоколи щодо торгівлі людьми, незаконного ввезення мігрантів та торгівлі зброєю.
- 4 Наприклад: European Commission. (2021). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Empty on the EU Strategy to tackle Organised Crime 2021-2025*. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC, EUR-LEX (2015).
Financial Action Task Force. (2021). *FATF 40 Recommendations - International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*.
Інші рекомендації FATF доступні тут: [https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))
- 5 Council of Europe. *Financial Investigations*. <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/financial-investigations>
- 6 European Commission. *Financial Investigation*. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/financial-investigation_en
- 7 Stolen Asset Recovery Initiative (StAR). (n.d.). *International Cooperation*. <https://star.worldbank.org/focus-area/international-cooperation>
- 8 Financial Action Task Force. (2010). *FATF 40 Recommendations*.
- 9 European Commission. (n.d.). *Financial Investigation*. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/financial-investigation_en
- 10 *Ibid*.
- 11 StAR. *Financial Investigations*. <https://star.worldbank.org/focus-area/financial-investigations>
- 12 INTERPOL. *INTERPOL and The European Union*. <https://www.interpol.int/En/Our-Partners/International-Organization-Partners/INTERPOL-and-the-European-Union>
- 13 Council of Europe. (2013). *Mutual Legal Assistance Manual*.
- 14 Council of Europe (2001). *Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters*. <https://rm.coe.int/168008155e>
- 15 StAR. *Financial Investigations*. <https://star.worldbank.org/focus-area/financial-investigations>
- 16 Lekuona, I. *FAQs: International Centre for Asset Recovery*. <https://baselgovernance.org/asset-recovery/faqs-asset-recovery>; See also: Ryder, N. (2011). *Financial Crime in the 21st Century*.
- 17 Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>
- 18 *Ibid*
- 19 Див. низку звітів UNICRI про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>. Інформацію про соціальне повторне використання лише 10% НФП в кожній країні див.:
Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Республіці Вірменія (2021 р.) – ст. 23-26, див: <http://www.unicri.it/Publication/Illicit-Financial-Flows-Asset-Recovery-Armenia>
Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Республіці Азербайджан (2021 р.) – ст. 27-29, див: <http://www.unicri.it/Publication/Illicit-Financial-Flows-Asset-Recovery-in-Azerbaijan>
Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Республіці Грузія (2021 р.) – ст. 29-33, див: <http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-and-Asset-Recovery-in-Georgia>
Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Республіці Молдова (2021 р.) – ст. 27-30, див: <http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-Asset-Recovery-Moldova>
Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Україні (2021 р.) – ст. 23-35, див: <http://www.unicri.it/Publications/Illicit-Financial-Flows-and-Asset-Recovery-in-Ukraine>

- 20 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses. 2013.
- 21 Council of Europe. *Confiscation and Asset Recovery*. <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/confiscation>
- 22 United Nations. *Goal 16: Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels*. <https://sdgs.un.org/goals/goal16>
- 23 Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>
- 24 Деякі юрисдикції, незважаючи на велику кількість справ та додатковий розгляд кримінальних справ, все ще не мають таких механізмів. Інші юрисдикції мають неградовані механізми – наприклад, якщо активи повертаються, вирок не зменшується, звинувачення у злочинах знімаються повністю.
- 25 Відстрочена конфіскація може дозволяти суду, коли особа була засуджена за серйозний фінансовий злочин, видавати постанову про те, що ВСІ активи, отримані засудженою особою, наприклад, за останні п'ять чи десять років (в залежності від юрисдикції) вважаються незаконно отриманими, а тому мають бути вилученими та конфіскованими; проте засуджена особа має право це спростувати, продемонструвавши, що ці активи були отримані в законний спосіб. Відстрочена конфіскація стала особливо корисним інструментом в багатьох юрисдикціях. Через Council of the European Union Framework Decision 2005/212/JHA on Confiscation of Crime-Related Proceeds, Instruments and Property (art. 3), Member States of the EU are urged to introduce mechanisms for extended confiscation (Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on Confiscation of Crime-Related Proceeds, Instrumentalities and Property, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005F0212> (2005). впровадження та узгодження різняться між країнами-членами, в той час як Ірландія, Болгарія та Італія інтенсивно використовують відстрочену конфіскацію European Commission. (2016). *Commission Staff Working Document Impact Assessment*. Серед юрисдикцій, що не входять до ЄС, є такі: Велика Британія, Боснія та Герцеговина, Молдова, Сербія та Чорногорія OECD - Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. (2018). *Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia*).
- 26 Серед країн з механізмами конфіскації еквівалентної вартості можна згадати Албанію, Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Боснію та Герцеговину, Хорватію, Грузію, Казахстан, Киргизстан, Латвію, Литву, Північну Македонію, Молдову, Чорногорію, Румунію, Російську Федерацію, Сербію, Таджикистан, Україну та Узбекистан, а також майже всі країни ЄС за виключенням Кіпру та Мальти (OECD - Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. (2018). *Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia*).
- 27 Принцип суверенітету також означає, що країна, де знаходяться повернені активи, повинна мати повну свободу самостійно вирішувати, що робити з цими активами. Оскільки це традиційно було вагомим аргументом, існуюча практика в поверненні активів (в тому числі вирішення сумнівів щодо того, що іноземна юрисдикція може не хотіти займатися поверненням активів лише для того, щоб корупційно використовувати їх знову) демонструє, що аргумент суверенності може надмірно підкреслюватися державами, які вимагають повернення. В сучасній практиці повернення активів спостерігається збільшення використання угод про умови, що допомагає забезпечити спрямування повернених активів на корисні справи. Див., наприклад: UK Government. (n.d.). *Policy paper MoU between UK and Nigeria on the modalities for return of stolen assets confiscated by the UK: annex 1*. <https://www.gov.uk/government/publications/return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-agreement-between-the-uk-and-nigeria/mou-between-uk-and-nigeria-on-the-modalities-for-return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-annex-1>
- 28 Stephenson, K., Gray, L., Power, R., Brun Jean-Pierre, Dunker, G., & Panjer, M. (2011). *Barriers to Asset Recovery - An Analysis of the Key Barriers and Recommendations for Action*.
- 29 United Nations. (2004). *United Nations Convention Against Corruption*. <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>
- 30 На жаль дуже мало держав мають необхідне законодавство або використовують таке законодавство для вилучення та конфіскації активів, які використовуються для здійснення злочинів. В багатьох випадках юрист обвинуваченого стверджуватиме, що такі інструменти, зважаючи на їхнє отримання за допомогою законних грошей, захищається конституцією та правом на власність. Багато суддів приймають цей аргумент, хоча конституція не порушується, якщо не дозволяти особі зловживати власністю з метою вчинення злочинів.
- 31 StAR. *Asset Recovery Process*. <https://star.worldbank.org/focus-area/asset-recovery-process>
- 32 Anti-Corruption Resource Centre. (2020). *Beneficial Ownership Registers: Progress to Date*. <https://www.u4.no/publications/beneficial-ownership-registers-progress-to-date>
- 33 *Ibid.*
- 34 OECD. (2019). *A Beneficial Ownership Implementation Toolkit*.

- 35** European Commission. *Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism*. https://Ec.Europa.Eu/Info/Business-Economy-Euro/Banking-and-Finance/Financial-Supervision-and-Risk-Management/Anti-Money-Laundering-and-Countering-Financing-Terrorism_en
- 36** Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. (2018). <https://Eur-Lex.Europa.Eu/Legal-Content/EN/TXT/PDF/?Uri=CELEX:32018L0843&from=EN>; див. також: Anti-Corruption Resource Centre. (2020). *Beneficial Ownership Registers: Progress to Date*. <https://www.u4.no/publications/beneficial-ownership-registers-progress-to-date>
- 37** Eurojust. (n.d.). *Asset Recovery*. <https://Www.Eurojust.Europa.Eu/SI/Node/225>
- 38** Це особливо стосується програмного забезпечення та обладнання, необхідного для перегляду підозрілих фінансових транзакцій. Відсутність такого програмного забезпечення та навчання роботі з ним є ще більш гострим для аналізу блокчейну та пов'язаних транзакцій з криптовалютами.
- 39** Терміни «заморожування», «вилучення» та «конфіскація» є взаємозамінними.
- 40** Див: United Nations. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organised Crime*, Article 2(f). <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>; Див. також: European Commission. *Confiscation and Freezing of Assets*. https://Ec.Europa.Eu/Info/Law/Cross-Border-Cases/Judicial-Cooperation/Types-Judicial-Cooperation/Confiscation-and-Freezing-Assets_en
- 41** Eurojust. *Asset Recovery*. <https://Www.Eurojust.Europa.Eu/SI/Node/225>
- 42** Окремим питанням, напряду не пов'язаним з цим звітом, є поява важливої дискусії щодо відношення заморожування та вилучення в санкційних режимах ООН та США, які закликають до вилучення активів корумпованих високопосадовців. Держави, які втратили активи (наприклад, Лівія) висловили занепокоєння стосовно наявності в таких режимах механізмів звітності відносно статусу активів, які були заморожені, або того, що прибуткова форма цих активів може не розглядатися іноземними юрисдикціями як така, яку потрібно заморозити. Були додаткові питання щодо керування такими замороженими активами. Це недоліки міжнародних санкційних режимів, які, звичайно, треба усунути, щоб переконати держави, які втратили сотні мільйонів, якщо не мільярди, на корупцію, що такі санкційні режими є максимально прозорими і мають менше ненавмисних лабівок.
- 43** Відповідачі та їхні адвокати розуміють це та часто використовують цю динаміку навмисно, уникаючи отримання офіційного сповіщення від прокурорів або судів про те, що проти відповідача висунуто звинувачення, навіть якщо влада зробила все можливе, щоб надати це сповіщення, що змушує вести справу заочно.
- 44** Термін «конфіскація» є взаємозамінним з терміном «вилучення».
- 45** European Commission. *Confiscation and Freezing of Assets*. https://Ec.Europa.Eu/Info/Law/Cross-Border-Cases/Judicial-Cooperation/Types-Judicial-Cooperation/Confiscation-and-Freezing-Assets_en
- 46** Див: United Nations. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organised Crime*, Article 2(g). <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
- 47** Деякі юрисдикції, які використовують вилучення без винесення звинувачувального вироку: Ангілья, Антигуа і Барбуда, Австралія, Болгарія, деякі провінції Канади, Колумбія, Коста-Рика, Фіджі, Гернсі, Гондурас, Ірландія, Острів Мен, Ізраїль, Італія, Джерсі, Ліхтенштейн, Нова Зеландія, Перу, Філіппіни, Словенія, ПАР, Швейцарія, Таїланд, Велика Британія, США та Замбія.
- 48** Сюди входять, наприклад, Постанови про непояснений добробут (UWO) у Великій Британії та Австралії.
- 49** Council of Europe. (2020). *The Use of Non-Conviction Based Seizure and Confiscation*.
- 50** *Ibid.*
- 51** Спеціалізована антикорупційна прокуратура. (2021, May 20). *САП ЗАЯВЛЕНО ПЕРШИЙ ПОЗОВ ПРО ЦИВІЛЬНУ КОНФІСКАЦІЮ – НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ ОТРИМАВ НЕОБГРУНТОВАНИЙ АКТИВ У СУМІ ПОНАД 1,2 МЛН ГРИВЕНЬ*. <https://Www.Facebook.Com/Sap.Gov.Ua/Posts/3336220816481078>, Radiosvoboda. (2021). *Антикорупційна прокуратура хоче конфіскувати в Киви жомову яму*. https://Www.Radiosvoboda.Org/a/News-Kyva-Zhomova-Yama/31265259.Html?Utm_source=International+partners&utm_campaign=labe446b22-EMAIL_CAMPAIGN_29_12_2017_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_2e2aa5132c-labe446b22-57437599 and Понька Вадим. (2020). *Нардеп Кива заробив більше мільйона на порослій бур'яном ямі під Полтавою*. <https://Bihus.Info/Nardep-Kyva-Zarobuv-Bilshe-Miljona-Na-Poroslij-Buryanom-Yami-Pid-Poltavoyu/>
- 52** *Anti-Corruption Action Center (AntAC)*. (n.d.). <https://Antac.Org.Ua/En/>
- 53** Серед юрисдикцій, що використовують відстрочену конфіскацію (список не є вичерпним), – Боснія та Герцеговина, Литва, Молдова, Польща, Румунія, Сербія, Хорватія, Чорногорія та Естонія, а також країни-члени ЄС та Велика Британія (OECD

- Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. (2018). *Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia*).
- 54** Серед країн з механізмами конфіскації еквівалентної вартості можна згадати Албанію, Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Боснію та Герцеговину, Хорватію, Грузію, Казахстан, Киргизстан, Латвію, Литву, Північну Македонію, Молдову, Чорногорію, Румунію, Російську Федерацію, Сербію, Таджикистан, Україну та Узбекистан, а також всі країни ЄС за виключенням Кіпру та Мальти (OECD - Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. (2018). *Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia*).
- 55** Хоча виникають розумні побоювання щодо прав людини та належних процедур при проведенні заочних судів і їх, очевидно, можуть порушувати держави, сам факт заочного суду не обов'язково означає, що не було належної процедури; держави, що вимагають повернення, мають показати, що посадовці вжили всіх розумних заходів для надання відповідачу та/або його юристу сповіщення про те, що проти відповідача розпочато справу, і що відповідач мав всі розумні можливості для підготовки та використання захисту; також держави, де знаходяться активи, мають взяти до уваги, чи намагався відповідач навмисно уникнути отримання сповіщення про кримінальну справу проти нього і розраховував, що іноземна юрисдикція не буде видавати розпорядження про конфіскацію активів, що дозволяє відповідачу зберегти незаконно отримані активи.
- 56** Eurojust. *Asset Recovery*. <https://www.eurojust.europa.eu/SI/Node/225>
- 57** Див: United Nations Convention against Transnational Organised Crime (UNTOC), Article 13, section 9; та United Nations Convention against Corruption (UNCAC), Article 46, section 30.
- 58** Див.: Article 18, section 28, UNTOC та Article 48, section 28, UNCAC.
- 59** Див. Article 57, section 4, UNCAC.
- 60** Див. Article 57, section 5, UNCAC.
- 61** US Department of State. *Treaties, Agreements and Asset Sharing*. <https://2009-2017.state.gov/j/ln/rls/nrcrpt/2014/vol2/222469.htm>
- 62** Див., наприклад: UK Government. *Policy paper MoU between UK and Nigeria on the modalities for return of stolen assets confiscated by the UK: annex 1*. <https://www.gov.uk/government/publications/return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-agreement-between-the-uk-and-nigeria/mou-between-uk-and-nigeria-on-the-modalities-for-return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-annex-1>
- 63** Хоча, наприклад, принципи конвенції UNCAC включали в себе необхідність відшкодування жертвам корупції, на практиці це було складно – наприклад, корупціонер між вкрати та вивести кошти, які призначалися на будівництво школи в певному населеному пункті. Через кілька років, коли активи були повернені, школа могла бути побудована за інші державні кошти, що робить спірним необхідність відшкодування жертвам, крім того, можуть бути важливіші високопріоритетні потреби розвитку в цьому населеному пункті або в країні, на що краще витратити повернені активи. Проте треба показати хороші приклади відшкодування жертвам: UNODC. (2017). *Study prepared by the Secretariat on effective management and disposal of seized and confiscated assets*. Study Prepared by the Secretariat on Effective Management and Disposal of Seized and Confiscated Assets, ст. 42-44.
- 64** Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>
- 65** *Ibid.*
- 66** National Human Development Report, *Inequalities and Sustainable Human Development in Moldova.* UNDP Report. 2016
- 67** UK Government. *Policy paper MoU between UK and Nigeria on the modalities for return of stolen assets confiscated by the UK: annex 1*. <https://www.gov.uk/government/publications/return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-agreement-between-the-uk-and-nigeria/mou-between-uk-and-nigeria-on-the-modalities-for-return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-annex-1>
- 68** Див: UNODC. (2017). *Study prepared by the Secretariat on effective management and disposal of seized and confiscated assets*. Study Prepared by the Secretariat on Effective Management and Disposal of Seized and Confiscated Assets, ст. 44-48.
- 69** *Ibid.*
- 70** Balkan Asset Management Interagency Network (BAMIN). *The social re-use of assets confiscated from organized crime – Video from OSCE*. <http://www.bamin-network.org/news/the-social-re-use-of-assets-confiscated-from-organized-crime-video-from-osce/>
- 71** Див.: *CashBack for Communities*. <https://cashbackforcommunities.org>
- 72** UK Government. *Policy paper MoU between UK and Nigeria on the modalities for return of stolen assets confiscated by the UK: annex 1*. <https://www.gov.uk/government/publications/return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-agreement-between-the-uk-and-nigeria/mou-between-uk-and-nigeria-on-the-modalities-for-return-of-stolen-assets-confiscated-by-the-uk-annex-1>

- 73** UK Government. (2021). *UK to send millions of pounds recovered from corrupt officials back to Nigeria*. <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-send-millions-of-pounds-recovered-from-corrupt-officials-back-to-nigeria>
- 74** *Ibid.*
- 75** UK Government. (2016). *Immigration Minister signs agreement with Nigeria on returning stolen criminal assets*. <https://www.gov.uk/government/news/immigration-minister-signs-agreement-with-nigeria-on-returning-stolen-criminal-assets--2>
- 76** Одним з вдалих, але не єдиних, прикладів цього є Бельгія, де офіс керування активами, FINSHOP, розробив сайт для регулярного продажу конфіскованих активів на аукціонах: *FINSHOP*. <https://finshop.belgium.be/fr/encheres-en-ligne>
- 77** На жаль, відгуки справжніх практиків також демонструють, що деякі іноземні юрисдикції просто не бажають заморожувати або вилучати активи, оскільки, за повідомленнями, це може стосуватися високопосадовців в державі, де активи наразі перебувають, що призводить до політичних ускладнень в державі, де знаходяться активи. Хоча про цю проблему напругу не йдеться у відповідних конвенціях ООН, на практиці ця проблема блокує повернення. Крім того, окрема проблема держав, що вилучають активи, але виявляють замало ініціативи при фактичному поверненні таких активів, може призвести до значного розчарування держави, що вимагає повернення. Принаймні в одному випадку це призвело до угоди звинувачення з підсудним (примирення) в державі, що вимагає повернення – відповідач насправді повернув активи державі в обмін на зняття всіх кримінальних звинувачень проти нього; цікаво, що відповідач повернув активи (понад 400 мільйонів доларів) з джерел, які не мають відношення до його заморожених рахунків в державі, де знаходяться активи, що врешті-решт робить вилучення в цій державі спірним. Окрім демонстрації того, як держави, що вимагають повернення, стають все інноваційнішими в процесі повернення активів, це демонструє, як, в кінцевому рахунку, погане співробітництво від імені держави, де знаходяться активи, може стати проблематичним.
- 78** Див.: UNODC. (2017). *Study prepared by the Secretariat on effective management and disposal of seized and confiscated assets*. Study Prepared by the Secretariat on Effective Management and Disposal of Seized and Confiscated Assets.
- 79** StAR. (2017). *GFAR Principles for Disposition and Transfer of Confiscated Stolen Assets in Corruption Cases*.
- 80** European Commission. *The Eastern Partnership*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en
- 81** OECD. *EU4Business: From Policies to Action in the Eastern Partnership*. <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/eescinitiative-project1.htm>
- 82** *Ibid.*
- 83** European external Action Service (EEAS). (n.d.). *Share European Neighbourhood Policy (ENP)*. https://eas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en
- 84** EEAS. *Eastern Partnership*. https://eas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en
- 85** European Commission. *The Eastern Partnership*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en
- 86** M. Bak, *Overview of corruption and anticorruption in Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine* (Berlin: Transparency International, 2020), https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/kproducts/Regional-profile-Eastern-Partnership-countries_2020_PR.pdf
- 87** *Ibid.*
- 88** The State Financial Monitoring Service of Ukraine. *Report on the National Risk Assessment in the Field of the Prevention and Counteraction of the Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds and the Financial Terrorism*. 2019, <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2%20NRA%20report.pdf>
- 89** Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>
- 90** Ryder, N. (2011). *Financial Crime in the 21st Century*.
- 91** Europol. (2020). *Europol and European Commission lead new project to target organised crime in EU Eastern Neighbourhood*. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-and-european-commission-lead-new-project-to-target-organised-crime-in-eu-eastern-neighbourhood>
- 92** *Ibid.*
- 93** *Ibid.*
- 94** CEPOL. *The TOPCOP Project*. <https://www.cepel.europa.eu/projects/topcop>
- 95** Council of Europe. *CyberEast Activities*. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/-/CyberEast-the-Regional-Meeting-on-Crime-Proceeds-Online>
- 96** Europol. *The Trafficking in Human Beings Financial Business Model*. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/trafficking-in-human-beings-financial-business-model>

- 97 European Commission. *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations*. https://Ec.Europa.Eu/Neighbourhood-Enlargement/Index_en
- 98 US Department of State. (2021). *The Trafficking in Persons Report*.
- 99 Law of Georgia on the Labour Inspection Service, <https://matsne.gov.ge/en/document/download/5003057/0/en/pdf>
- 100 UNODC. *Drug Trafficking: a \$32 billion business affecting communities globally*. <https://www.unodc.org/southasia/frontpage/2012/August/Drug-Trafficking-a-Business-Affecting-Communities-Globally.html>
- 101 Europol. (2021). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*.
- 102 EU Action Against Drugs and Organised Crime (EU-ACT). *South Caucasus*. <https://eu-act.info/en/region/south-caucasus>
- 103 Global Initiative. (2020). *Black Sea: A rising tide of illicit business? The Black Sea region may be experiencing a resurgence in the trafficking of Afghan heroin*. <https://globalinitiative.net/analysis/black-sea-illicit-flows/>
- 104 Global Initiative. (2020). *Black Sea: A rising tide of illicit business? The Black Sea region may be experiencing a resurgence in the trafficking of Afghan heroin*. <https://globalinitiative.net/analysis/black-sea-illicit-flows/>
- 105 Kegö, Walter, et al. *Countering Narcotics Smuggling in Europe's Eastern Neighborhood*. 2009, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/12/ISDP-Countering-Narcotics-Smuggling-in-Europe's-Eastern-Neighborhood-1.pdf>.
- 106 EAG. *Mutual Evaluation Report of the Republic of Belarus*. 2019, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/EAG-Mutual-Evaluation-Report-Belarus-2019.pdf>.
- 107 EMCDDA. *EU4Monitoring Drugs (EU4MD)*. https://www.emcdda.europa.eu/topics/eu4md_en
- 108 Ryder, N. (2011). *Financial Crime in the 21st Century*.
- 109 EMCDDA. *EU4MD: Making the link between drug-related problems and security and health threats in the European Union and neighbourhood countries*. <https://www.emcdda.europa.eu/activities/eu4md>
- 110 Ibid.
- 111 Csúri, A. (2020). *MONEYVAL: Fifth Round Evaluation Report on Georgia*. <https://eucrim.eu/news/moneyval-fifth-round-evaluation-report-georgia/>
- 112 Council of Europe. *Jurisdictions*.
- 113 Amnesty International. (2020). *Eastern Europe and Central Asia: Governments must stop abusing emergency powers during COVID-19 pandemic*. <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2020/06/16/eastern-europe-and-central-asia-governments-must-stop-abusing-emergency-powers/>
- 114 Ibid
- 115 Nestulia, V., & Hrytsenko, Y. (2020). *Finding collaborative solutions in a crisis: How Covid-19 brought procurement actors in Eastern Europe and Central Asia together*. <https://www.open-contracting.org/2020/06/16/finding-collaborative-solutions-in-a-crisis-how-covid-19-brought-procurement-actors-in-eastern-europe-and-central-asia-together/>
- 116 M. Bak, *Overview of corruption and anticorruption in Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine* (Berlin: Transparency International, 2020), https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/kproducts/Regional-profile-Eastern-Partnership-countries_2020_PR.pdf
- 117 *Civil Procedure Code of Georgia*, <https://matsne.gov.ge/en/document/view/29962?publication=148>.
- 118 Prosecutor General's Office of Azerbaijan. Department for Coordination of Special Confiscation Issues. <https://genprosecutor.gov.az/en/page/prokurorluq/bas-prokurorlugun-struktur-qurumlari/xususi-musadire-meselelerinin-elaqelendirilimesi-ldaresi>
- 119 European Commission. (2020). *Commission Implementing Decision of 17.10.2019 on the ENI East Regional Action Programme 2019, part 3*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/commission-implementing-decision-17102019-eni-east-regional-action-programme-2019-part-3-0_en
- 120 Europol. *Organised Property Crime*. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/organised-property-crime>
- 121 Europol. (2021). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*.
- 122 Europol. (2021). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*.
- 123 Ibid.
- 124 Transcrime. (2019). *ITTP Nexus in Europe and Beyond*.
- 125 Michalopoulos, S. (2017). *EU anti-fraud official: Tobacco smuggling is 'major source' of organised crime*. <https://www.euractiv.com/section/trade-society/interview/olaf-official-tobacco-smuggling-major-source-for-organised-crime/>
- 126 European Parliament. (2017). *Cigarette smuggling and excise rates in Belarus*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2017-004683_EN.html
- 127 BNS. *Some 3.4 mln packs of smuggled cigarettes seized in Q1* <https://www.delfi.lt/en/politics/some-34-mln-packs-of-smuggled-cigarettes-seized-in-q1.d?id=87081433>

- 128** State Fiscal service of Ukraine. (2015). Fiscal Service official: Ukrainian coal siphoned to Russia, drugs smuggled back. <http://Sfs.Gov.Ua/En/Mass-Media/Interviews/207814.Html>
- 129** Vchasno. (2017). In the Donbass, Women and Girls Are Kidnapped for the Purpose of Sexual Exploitation, - the Report of the U.S. Department of State. <https://Vchasnoua.Com/En/63-in-the-Donbass-Women-and-Girls-Are-Kidnapped-for-the-Purpose-of-Sexual-Exploitation-the-Report-of-the-u-s-Department-of-State>
- 130** State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2017). Risks of Terrorism and Separatism. <https://www.sdfm.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/ Risks%20of%20Terrorism%20and%20Separatism%20 Typology%202017.pdf>
- 131** Frontex. (2020). Risk Analysis for 2020.
- 132** O'Connor, R. (2019). Transnistria Isn't the Smuggler's Paradise It Used to Be. <https://Foreignpolicy.Com/2019/06/05/Transnistria-Isn't-the-Smugglers-Paradise-It-Used-to-Be-Sheriff-Moldova-Ukraine-Tiraspol/>
- 133** Див., наприклад: Europol. (2019). Numerous Weapons Confiscated During the EU-Coordinated Joint Operation "ORION." <https://Www.Europol.Europa.Eu/Newsroom/News/Numerous-Weapons-Confiscated-during-Eu-Coordinated-Joint-Operation-Orion>
- 134** FRONTEX відноситься до східноєвропейського сухопутного кордону, що серед іншого охоплює Білорусь, Молдову та Україну.
- 135** EEAS. Combating Tobacco Smuggling. <https://Eubam.Org/What-We-Do/Combating-Tobacco-Smuggling/>
- 136** Frontex. (2021). Joint Action Day Arktos 2. <https://Frontex.Europa.Eu/Media-Centre/News/News-Release/Joint-Action-Day-Arktos-6-7-Mln-Illegal-Cigarettes-2-6-Tonnes-of-Tobacco-Seized-DvOCxW>
- 137** Frontex. Migratory Routes. <https://Frontex.Europa.Eu/We-Know/Migratory-Routes/Eastern-Borders-Route/>
- 138** Frontex. Other Partners and Projects. <https://Frontex.Europa.Eu/We-Build/Other-Partners-and-Projects/Non-Eu-Countries/>
- 139** Офіцер зі зв'язку FRONTEX в регіоні Східного партнерства буде працювати в Києві, Україна. (Frontex. (n.d.). Other Partners and Projects. <https://Frontex.Europa.Eu/We-Build/Other-Partners-and-Projects/Liaison-Officers-Network/>
- 140** European Commission. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. https://Ec.Europa.Eu/Neighbourhood-Enlargement/Index_en
- 141** EEAS. Who we are? <https://Eubam.Org/Who-We-Are/>
- 142** Frontex. (2021). Frontex leads international operation against serious crime at Eastern border. <https://Frontex.Europa.Eu/Media-Centre/News/News-Release/Frontex-Leads-International-Operation-against-Serious-Crime-at-Eastern-Border-Q9204o>
- 143** 6000-кілометровий сухопутний кордон Європейського Союзу між Білоруссю, Молдовою, Україною, Російською Федерацією та східними країнами-членами (Естонія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Словаччина, Болгарія та Румунія)
- 144** Regional Office for Capacity Building for the World Customs Organization Europe Region. (2021). Successful Operations by Azerbaijan Customs that Prevent an Attempt to Smuggle more than 660.4 Kilograms of Drugs. <https://Rocb-Europe.Org/Successful-Operations-by-Azerbaijani-Customs-Officers-That-Prevent-an-Attempt-to-Smuggle-More-than-527-Kilograms-of-Drug>
- 145** ՀՀ ՕՐԵՆՔԸ ԱՊՐԻԼԻ ՄԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԲՈՒՆԱԳԱՆՁՄԱՆ ՄԱՍԻՆ, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=142347> (2020).
- 146** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#Text> (2020).
- 147** Спеціалізована антикорупційна прокуратура. (2021). САП ЗАЯВЛЕНО ПЕРШИЙ ПОЗОВ ПРО ЦИВІЛЬНУ КОНФІСКАЦІЮ – НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ ОТРИМАВ НЕОБГРУНТОВАНИЙ АКТИВ У СУМІ ПОНАД 1,2 МЛН ГРИВЕНЬ. <https://Www.Facebook.Com/Sap.Gov.Ua/Posts/3336220816481078>
- 148** Council of Europe. Confiscation and Asset Recovery. <https://Www.Coe.Int/En/Web/Moneyval/Implementation/Confiscation>
- 149** Council of the European Union. (2017). Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Brussels, 24 November 2017).
- 150** Ibid
- 151** CARA. (2018) "Law No 48. on the Criminal Assets Recovery Agency." UNODC. https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup2/2018-June-6-7/Contributions_NV/Moldova_EN.pdf
- 152** StAR. What We do
- 153** National Anti-Corruption Center. (2021). The CARA: 11 million lei from a bank fraud, the beneficiary of which is Vlad Plahotniuc, ended up the state custody. <https://Www.Cna.Md/Libview.Php?L=en&id=5&id=3389&t=/Mass-Media/Events/The-CARA-11-Million-Lei-from-a-Bank-Fraud-the-Beneficiary-of-Which-Is-Vlad-Plahotniuc-Ended-up-the-State-Custody>
- 154** National Anti-Corruption Center. (2021). Interview with the head of the CARA, Sergiu Carapunarfi: "I assure you that great efforts have been made

- to complete the investigation and return the embezzled money.” <https://www.cna.md/libview.php?L=en&idc=5&id=3293&t=/Mass-Media/Events/INTERVIEW-with-the-Head-of-the-CARA-Sergiu-Carapunarli-I-Assure-You-That-Great-Efforts-Have-Been-Made-to-Complete-the-Investigation-and-Return-the-Embezzled-Money>
- 155** საქართველოს პროკურატურა / The Prosecution Service of Georgia. (2021). საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ ტრანსნაციონალური დანაშაული გამოავლინა და ფრანგული კომპანიის დიდი. <https://www.facebook.com/watch/?v=256980232695703> ; InterPress News. (2021). პროკურატურამ დიდი ოდენობით თანხების მოტყუებით დაუფლებს ფაქტზე ერთი პირი დააკავა. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/684177-Prokuraturam-Didi-Odenobit-Tanxebis-Motquebit-Dauplebis-Paktze-Erti-Piri-Daakava/>
- 156** EU Neighbours. (n.d.). *Support to EU Eastern Partnership Countries to enhance asset recovery.* <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/projects/support-eu-eastern-partnership-countries-enhance-asset-recovery>
- 157** Asset Recovery and Management Agency (ARMA). (2020). *Report 2020 on the activity of the National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets Derived from Corruption and Other Crimes.*
- 158** Locke Lord LLP. (2013). *Barriers to asset recovery: is litigation funding one solution?* <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?G=0985d641-3fce-472e-9bd3-569523613883>
- 159** Згідно з даними, іноземні юридичні фірми ініціювали судові процеси в різних юрисдикціях, таких як Гонконг, Канада, Індонезія та Австралія.
- 160** Всі зарплати в цьому розділі є орієнтовними та допомагають читачеві зрозуміти загальну ідею того, скільки професійних працівників/проектів та технічних матеріалів можна фінансувати, якщо лише 10% НФП, які обертаються в регіоні, були б успішно повернені.
- 161** Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>. Currency Conversion based on Google Finance (23 December 2021).
- 162** Kahkonen, S. (2018). *Why Ukraine's Education System is Not Sustainable.* <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/09/12/why-ukraines-education-system-is-not-sustainable>
- 163** Середня місячна зарплата на особу, що працює вчителем, згідно з www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 822 000 (EUR 1 478,97) Азербайджан: AZN 2 300 (EUR 1 194,86) Білорусь: BYN 3 110 (EUR 1 091,25) Грузія: GEL 7 830 (EUR 1 073) Молдова: MDL 20 200 (EUR 1 003) Україна: UAH 18 600 (EUR 604,59)
- 164** Розраховано при вартості комп'ютера в 300 євро
- 165** Kapferer, S. (2015). *The importance of investing in health.* <https://www.weforum.org/agenda/2015/12/the-importance-of-investing-in-health/>
- 166** Середня місячна зарплата на особу, що працює лікарем, згідно з www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 1 820 000 (EUR 3 278,14) Азербайджан: AZN 6 930 (EUR 3 603,26) Білорусь: BYN 6 900 (EUR 2 423,24) Грузія: GEL 15 900 (EUR 4 556,60) Молдова: MDL 62 600 (EUR 3 113,62) Україна: UAH 54 000 (EUR 1 757,09) Середня місячна зарплата на особу, що працює медсестрою, згідно з www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 602 000 (EUR 1 084,12) Азербайджан: AZN 2 420 (EUR 1 257,92) Білорусь: BYN 2 220 (EUR 779,40) Грузія: GEL 4 810 (EUR 1 377,77) Молдова: MDL 20 500 (EUR 1 019,26) Україна: UAH 18 900 (EUR 1 757,09)
- 167** Середньомісячна заробітна плата на одну особу, яка працює клінічним психологом, за даними www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 2 520 000 (EUR 4 538,16) Азербайджан: AZN 9 050 (EUR 4 703,80) Білорусь: BYN 9 280 (EUR 3 257,76) Грузія: GEL 20 500 (EUR 5 870,89) Молдова: MDL 84 700 (EUR 4 210,86) Україна: UAH 73 800 (EUR 2 399,98) Середньомісячна заробітна плата на одну особу, яка працює перекладачем, за даними www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 730 000 (EUR 1 314,05) Азербайджан: AZN 2 760 (EUR 1 434,24) Білорусь: BYN 3 860 (EUR 1 354,98) Грузія: GEL 5 670 (EUR 1 623,97) Молдова: MDL 24 800 (EUR 1 233,08) Україна: UAH 20 500 (EUR 666,81) Середньомісячна заробітна плата на одну особу, яка працює фінансовим аналітиком, за даними www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 1 010 000 (EUR 1 818,50) Азербайджан: AZN 4 040 (EUR 2 099,62) Білорусь: BYN 2 780 (EUR 975,92) Грузія: GEL 8 200 (EUR 2 348,45) Молдова: MDL 33 400 (EUR 1 086,42) Україна: UAH 29 400 (EUR 956,31)
- 168** de Haan, J. (2013). *Higher government wages may reduce corruption.* <https://voxeu.org/article/higher-government-wages-may-reduce-corruption>
- 169** Lindner, S. (2013). *Salary top-ups and their impact on corruption.* Protsenko, V. (2019). *Not by Carrot Alone: Do High Salaries Help Fight Corruption in Public Office.* <https://voxukraine.org/en/not-by-carrot-alone-do-high-salaries-help-fight-corruption-in-public-office/>
- 170** Середня найвища місячна зарплата на особу, що працює поліцейським, згідно з www.salaryexplorer.com and Google Finance (даними на 23 грудня 2021 р.): Вірменія: AMD 759 000 (EUR 1 365,64) Азербайджан: AZN 2 920 (EUR 1 516,69) Білорусь: BYN 2 950 (EUR 1 034,92) Грузія: GEL 6 010 (EUR 1 720,21) Молдова: MDL 25 800 (EUR 1 281,93) Україна: UAH 21 200 (EUR 689,11)

- 171** Середня місячна зарплата мирового судді (найвища зарплата в юридичній галузі) відповідно до www.salaryexplorer.com and Google Finance (дані на 23 грудні 2021 р.): Вірменія: AMD 2 390 000 (EUR 4 302,95) Азербайджан: AZN 9 190 (EUR 4 774,88) Білорусь: BYN 9 270 (EUR 3 252,81) Грузія: GEL 7 300 (EUR 2 140) – Згідно з державними органами влади Грузії, зарплати суддів в Грузії підвищилися на 10% на початку 2022 року (цифри у звіті є актуальними). Молдова: MDL 81 100 (EUR 4 030,52) Україна: UAH 66 800 (EUR 2 171,82)
- 172** EU4Business. *EU4Business Initiative*. <https://Eu4business.Eu/Initiative/>
- 173** European Commission. (2020). *The EU's response to the coronavirus pandemic in the Eastern Partnership*. https://Eeas.Europa.Eu/Sites/Default/Files/Coronavirus_support_for_eap_en_june.Pdf
- 174** EU Neighbours. *Projects*. <https://www.euneighbours.eu/en/Region/25/Eu-in-Action/Projects/Ongoing?F%5B0%5D=country%3A82&f%5B1%5D=country%3A83&f%5B2%5D=country%3A84&f%5B3%5D=country%3A85&f%5B4%5D=country%3A86&f%5B5%5D=country%3A88&page=2>
- 175** Див. низку звітів про НФП на: <http://www.unicri.it/publications>. Currency Conversion based on Google Finance (23 December 2021).
- 176** Розрахунки для фіксованої ставки в 200 євро на місяць
- 177** Одним з гарних прикладів цього є підхід, застосований в Ірландії. Див.: Criminal Assets Bureau. *Welcome to the Criminal Assets Bureau*. <https://www.cab.ie>

